

ПЛАН ЗА КОЛЕКЦИЯТА НА „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“

/с включен план за размножаване/

2024 – 2034 г.

по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ

BG16FFPR002-3.007

„Техническа помощ за инвестиции в зоологически градини“

по приоритет 3 „Биологично разнообразие“

на Програма „Околна среда“ 2021-2027 г.

Разработен от: екип на „МИА ПРОДЖЕКТ ГРУП“ ЕООД

Изпълнител по Договор № 670-ИЕ-24/03.07.2024 г.

за изпълнение на поръчка с предмет:

„Предоставяне на услуги за изготвяне на пакет документи за подготовка на инвестиционен проект за Зоологическа градина „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“, гр. Габрово по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Техническа помощ за инвестиции в зоологически градини“

гр. София, ноември 2024 г.

СЪДЪРЖАНИЕ:

РЕЗЮМЕ	7
I. УВОД	9
II. ВЪВЕДЕНИЕ	13
III. НОРМАТИВНА ОБВЪРЗАНОСТ И ОБОСНОВАНOST	14
IV. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ПЛАНА ЗА КОЛЕКЦИЯТА	16
V. ОСНОВНИ ПРАВИЛА, ПРИНЦИПИ И КРИТЕРИИ ЗА ПЛАНИРАНЕ НА КОЛЕКЦИЯТА	17
1. Преценка за наличие на подходящи условия за отглеждането на различните видове животни	18
2. Настаняване и представяне на животните	20
3. Подбор на видовете, които да бъдат включени в колекцията	20
4. Планиране размножаването на отделните видове	21
5. Поддържане на база данни за животните от колекцията	22
6. Персонал, който се грижи за животните	22
7. Планът на колекцията - реалистичен и изпълним	23
VI. ОЦЕНКА/АНАЛИЗ НА СЪЩЕСТВУВАЩОТО СЪСТОЯНИЕ НА КОЛЕКЦИЯТА НА „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“	25
1. Съществуващ ПЛАН за колекцията	26
2. Налични условия за отглеждане на животните, включени в колекцията	27
3. Брой и видов състав на животните, включени в съществуващата колекция	30

3.1. Домашна безопашата котка (<i>Felis catus manx</i>)	31
3.2. Вълк (<i>Canis lupus</i>)	31
3.3. Чакал(<i>Canis aureus</i>)	33
3.4. Червена лисица (<i>Vulpes vulpes</i>)	35
3.5. Белка (<i>Marte foina</i>)	36
3.6. Пор Фретка (<i>Mustela putorius furo</i>)	37
3.7. Горска улулица (<i>Strix aluco</i>)	38
3.8. Бял щъркел (<i>Ciconia ciconia</i>)	39
3.9. Обикновен паун (<i>Pavo cristatus</i>)	41
3.10. Декоративни кокошки (<i>Gallus domesticus</i>)	42
3.11. Токачка (<i>Numida meleargis</i>)	42
3.12. Декоративни зайци (<i>Lepus europaeus</i>)	43
3.13. Морско свинче (<i>Cavia porcelus</i>)	44
4. Видове, които се планира да бъдат изведени от колекцията	45
VII. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА КОЛЕКЦИЯТА	45
1. Организация на експозицията	46
2. Нови видове в зоопарковата колекция/експозиция	49
2.1. Голям ястреб (<i>Accipiter gentilis</i>)	50
2.2. Гарван (<i>Corvus corax</i>)	51
2.3. Осояд (<i>Pernis apivorus</i>)	52
2.4. Обикновен мишелов (<i>Buteo buteo</i>)	53
2.5. Забулена сова (<i>Tyto alba</i>)	54
2.6. Уралска улулица (<i>Strix uralensis</i>)	55
2.7. Горска ушата сова (<i>Asio otus</i>)	55
2.8. Чухал (<i>Otus scops</i>)	57
2.9. Бухал (<i>Bubo bubo</i>)	58
2.10. Елен лопатар (<i>Dama dama</i>)	59
2.11. Муфлон (<i>Ovis aries musimon</i>)	61
2.12. Лалугер (<i>Spermophilus citelus</i>)	62

VIII. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ	63
IX. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	64
ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ	65

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ:

CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) -

Конвенция по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора

CITES EU (Regulation (EC) № 338/97) – Регламент на ЕС за търговия с застрашени видове от дивата фауна и флора

EAZA (European Association of Zoos and Aquaria) - Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите

EEP (EAZA Ex situ Programmes) - Европейска „**ex situ**“ програма за застрашени видове на EAZA

ESB (European Studbook) – Европейска племенна книга

ISB ([International Studbooks – WAZA](#)) - Международни родословни книги

IUCN (International Union for Conservation of Nature) - Международен съюз за опазване на природата

WAZA (World Association of Zoos and Aquariums) - Световна асоциация на зоологическите градини и аквариумите

WWF ([World Wildlife Fund](#)) - Световен фонд за дивата природа

ZIMS ([Zoological Information Management System](#)) - Система за управление на информацията за зоологическите градини

БАН - Българска академия на науките

БДЗП – Българско дружество за защита на птиците

Бернска конвенция (БЕК) - Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и естествените местообитания

Директива за зоологическите градини - Директива 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год. относно държането на диви животни в зоологически градини

Директива за местообитанията (ДХ) - Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 година за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна

Директива за птиците (ДП) - Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 год. относно опазването на дивите птици

ЕАЗА - Европейска асоциация на зоологическите градини и аквариумите

ЕС - Европейски съюз

ЗБР - Закон за биологичното разнообразие (обнародван в Държавен вестник, бр. 77 от 09.08.2002 г., изм. и доп.)

ЗУТ - Закон за устройство на територията

ИЧВ – инвазивен чужд вид

КБР - Конвенция за биологичното разнообразие

Конвенция от Бон (БоК) - Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни

МОСВ - Министерството на околната среда и водите

НАРЕДБА № 1 - НАРЕДБА № 1 от 09.05.2006 г. на МОСВ за условията и реда за лицензиране на зоологическите градини

НАРЕДБА № 4 - НАРЕДБА № 4 от 8 юли 2003 г. за условията и реда за издаване на разрешителни за въвеждане на неместни или повторно въвеждане на местни животински и растителни видове в природата

НАРЕДБА № 6 - НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г. на МОСВ за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини

НПО - Неправителствена организация

НСЗП – Дирекция „Национална служба за защита на природата“ в МОСВ

ОП - Общинско предприятие

ООН – Организация на обединените нации

ФДФФ - СНЦ „Фонд за дивата флора и фауна“

РЕЗЮМЕ

Настоящият План за колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ представлява **инструмент за упражняване на контрол върху всички включени в колекцията видове животни и тяхната роля за опазването на биологичното разнообразие**. Планът за колекцията включва и друга информация от значение за приносът на зоологическата градина за опазване на биологичното разнообразие.

Документът обхваща период от 5 до 10 години.

Документът се основава на анализ на съществуващата колекция и е разработен съобразно наличните условия за отглежданите животни, територията на зоологическата градина и нейното пространствено разположение, и планираните реконструкции за изграждане на бъдеща инфраструктура, и е обвързан с намерението зоорапкът да се трансформира в **ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР** с образователна и консервационна роля, в който се отглеждат консервационно значими видове **типични за региона и Европа**

Обвързан е и с конкретния брой на включените в колекцията индивиди.

Отправна точка за разработването на Плана са изискванията за конкретните видове, вписани в НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г. за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини и центрове за отглеждане и размножаване на защитени видове животни, където са указани минималните технически параметри и изискванията към средата за отглеждането на даден вид.

Планът за колекцията съдържа бележки за необходими реконструкции на съоръженията, тяхното разширяване и/или изграждане на нови – в съответствие и със **стандартите на Европейската асоциация на зоопарковете и аквариумите (European Association of Zoos and Aquaria, EAZA)¹**, като се цели да бъдат осигурени оптимални, а не минимални условия за отглеждане и обслужване на отделните видове, включени в колекцията.

---

¹ **Европейска асоциация на зоопарковете и аквариумите** (European Association of Zoos and Aquaria, EAZA) е организация, която обединява над 400 зоологически градини и аквариуми. Чрез сътрудничество и взаимодействие помежду си те усилено работят за опазване на световното биоразнообразие, като: утвърждават "добри практики" за отглеждане и опазване на видовете; реализират и развиват природозащитни проекти; допринасят за повишаване на екологичното образование и формират знания и култура за опазване на дивата природа и животните; провеждат научни изследвания и т.н. EAZA е значим (в световен план) фактор за развитието на зоопарковото дело и е отличен пример за това, че обединени - зоологическите градини са екологично значими и имат съществена роля за опазването на видовете. <https://www.eaza.net>

Планът за колекцията посочва: видовете животни, които се отглеждат в зоологическата градина и броя на екземплярите от всеки вид; наличните условия за отглеждане; видове, за които се планира да останат в колекцията и новите видове, които се предвижда да бъдат включени в експозиция; планираното размножаване и неговата цел, както и подхода, който ще бъде приложен по отношение на видовете и екземплярите, за които е предвидено да бъдат изведени от колекцията.

Планът за колекцията съдържа препратки към програми, проекти, планове за действие и др., свързани с опазването на отделни консервационно значими видове. Определена е ролята на всеки отделен вид, включен в колекцията, като е приложен подход повишаващ екологичната значимост на зоологическата градина и ролята и за опазване на биологичното разнообразие.

В табличен вид са представени видовете животни, включени в колекцията (Таблица 1), план за размножаване на животните от зооколекцията (Таблица 2) и загражденията, условията за отглеждане и препоръките за подобрене (Таблица 3), представляващи **Приложение № 1 към настоящия План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово“.**

I. УВОД

Настоящият **ПЛАН** за колекцията на **„ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“** е разработен по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ: **BG16FFPR002-3.007 „Техническа помощ за инвестиции в зоологически градини“** по приоритет 3 „Биологично разнообразие“ на Програма „Околна среда“ 2021-2027 г. и представлява неразделна част от пакет от документи включващи: *„План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.)*, *„План за консервационни дейности на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.)*, *„План график за изпълнение на дейностите за развитие на зоологическата градина при наличие на финансиране - в краткосрочен и дългосрочен план - с отговорници, срокове и индикативни бюджети по отношение на краткосрочните дейности (3 до 5 години)“* и **„ТЕХНИЧЕСКО ЗАДАНИЕ** за изготвяне на инвестиционен проект във фаза „технически проект“ за идентифицираните строителни дейности“.

Бенефициент по процедурата е **Община Габрово** – възложител на поръчка с предмет: **„Предоставяне на услуги за изготвяне на пакет документи за подготовка на инвестиционен проект за Зоологическа градина „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“, гр. Габрово по процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ „Техническа помощ за инвестиции в зоологически градини“, изпълнена от екип на „М и А ПРОДЖЕКТ ГРУП“ ЕООД (по Договор № 670-ИЕ-24 от 03.07.2024г.)**.

За разработване на документа е привлечен екип от експерти, включващ: **адв. Емилия Кунчева Тончева** (ключов експерт „Ръководител проект“), **Албена Бонева - Люцканова** (ключов експерт „Координатор“), **д-р Катерина Тонева Зарева – Симеонова** (ключов експерт „Биоразнообразие“), **д-р Младен Чавдаров Танов** (ключов експерт „Архитект/ландшафтен архитект“), **Радко Петров Сертов** (неключов експерт „Биоразнообразие 2“), **Ивайло Иванов Клисуров** (неключов експерт „Биоразнообразие“) и **Добромир Личев Бориславов** (неключов експерт „Мениджмънт/Управление на дейности“).

Приложен е **комплексен и интердисциплинарен подход** за изпълнение на поръчката, определен от изискваните дейности и очакваните резултати. Събрана е

необходимата предварителна **информация и данни**; проведена е **встъпителна среща с представители на Община Габрово**, както и последващи **работни срещи**. За запознаване със съществуващото положение и анализа на фактическото състояние на колекцията са реализирани **посещения „на място“** в „**ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО**“ и е направен **преглед на относимата документация**. Информацията е систематизирана посредством разработен **ВЪПРОСНИК**. Идентифицирани са и възможностите за засилване на консервационната роля на „**ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО**“.

При разработването на Плана за колекцията на „**ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО**“ са спазени насоките и методологически указания на Министерство на околната среда и водите (МОСВ) за изпълнение на **процедура № BG16FFPR002-3.007 „ТЕХНИЧЕСКА ПОМОЩ ЗА ИНВЕСТИЦИИ В ЗООЛОГИЧЕСКИ ГРАДИНИ“ по Програма „Околна среда“ 2021-2027 г.**“. Съобразени са изискванията и очакванията на Възложителя – Община Габрово, както и всички приложими разпоредби на действащата законова и подзаконова нормативна уредба (в т.ч. Закона за биологичното разнообразие; Наредба № 6 от 23.10.2003 г. за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини и центрове за отглеждане и размножаване на защитени видове животни и т.н.).

При планирането на колекцията на „**ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО**“ са отчетени стратегическите цели на **КОНВЕНЦИЯТА за биологично разнообразие** (Рио де Жанейро, 1992)², **ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год.** относно държането на диви животни в зоологически градини³, **ДИРЕКТИВА 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 год.** за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна⁴, **ДИРЕКТИВА 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 год.** относно опазването на дивите птици⁵, **СТРАТЕГИЯ за**

² **Конвенцията за биологичното разнообразие** е отворена за подписване на 5 юни 1992 г. в Рио де Жанейро, Бразилия и влиза в сила от 29.12.1993 г. България ратифицира Конвенцията през февруари 1996 г. (със закон, приет от 37-о Народно събрание на 29.02.1996 г. - ДВ, бр. 22 от 15.03.1996 г.) и от 16 юли 1996 г. е равноправен член. Страните по Конвенцията работят за значително намаляване на загубата на биоразнообразие в глобален, национален и регионален мащаб, включващо и борбата с бедността и подобряване на условията за съществуване на всички форми на живот на Земята. [Конвенция за биологичното разнообразие | EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

³ [Директива - 1999/22 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁴ [Директива - 92/43 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁵ [Директива - 2009/147 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

биологичното разнообразие в Република България⁶ и Национален план за опазване и устойчиво използване на биологичното разнообразие и генетичните ресурси към нея, както и други относими документи.

При разработването на „План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово““ са съобразени също: **стратегическите документи и препоръки на ЕАЗА, „Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини“** (Европейски съюз, 2015 г.)⁷, **„Програма за опазване на околната среда (ПООС) на Община Габрово за периода 2023-2027 г.“⁸, „Концепция за бъдещото развитие на „Зоопарк – Габрово“ (2019 г.)⁹, „Екологична значимост на зоологическите градини и приносът им за опазване на биологичното разнообразие“ (Тончева, 2020 г.)¹⁰** и други.

Планът за колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ служи както за контрол по отношение на колекцията, така и за подпомагане на дейността на

⁶ Стратегията за биологичното разнообразие на Република България е основен стратегически документ, чрез който се определят средносрочните цели и приоритети, свързани с опазване на биологичното разнообразие представляващо национално и световно природно наследство. Документът осигурява общата стратегическа и политическа рамка за устойчиво преодоляване на загубата на биологично разнообразие като същевременно мотивира неговото опазване и възстановяване. Стратегията отразява ангажиментите на страната ни към постигане на целите на Конвенцията за биологичното разнообразие и Целите за устойчиво развитие на ООН до 2030 г. Документът също така отчита ангажиментите на страната ни като член на ЕС, в контекста на прилагането на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г.

⁷ [Zoos Directive Good Practices-BG.pdf \(government.bg\)](#)

⁸ Програмата обхваща процесите и предизвикателствата, свързани с околната среда. Тя отговаря на разбирането, че зелените политики, свързани с опазването и подобряването на качеството на околната среда са един от стълбовете на устойчивото развитие и важна предпоставка за икономически растеж. Тя е инструмент за постигане на балансирано и устойчиво социално и икономическо развитие на общината и осигуряване на по-добро качество на живот на гражданите чрез подобряване състоянието на околната среда.

⁹ През 2019 г. е разработена **КОНЦЕПЦИЯ за развитие на „Зоологическа градина – Габрово“**. КОНЦЕПЦИЯТА има за цел да подпомогне процеса по лицензиране на „Зоопарк – Габрово“, както и да конкретизира дейностите, които следва да бъдат изпълнени, за да отговори зоопаркът на съвременните изисквания и очаквания, и да продължи развитието си в посока - опазване на диви животински видове извън естествената им среда, чрез отглеждането и размножаването им при контролирани условия. Като стратегически цели за изпълнение са посочени: развитие на образователни програми; осъществяване на природозащитна дейност; подпомагане и/или реализиране на научна работа и дейности за опазване на биологичното разнообразие. В КОНЦЕПЦИЯТА е посочено, че е необходимо **цялостно обновяване на ограденията и съоръженията на територията на Зоопарка**. Посочено е също, че „извършването на инвестиции за преустройство на помещенията, обаче, трябва да е съобразено и с цялостна/дългосрочна стратегия за развитие на „Зоопарк – Габрово“, която да е насочена към поддържането и развитието на колекцията от видове, в т.ч. и като консервационна политика“. Отбелязано е, че е необходимо „да се предвиди възможност „Зоопарк – Габрово“ да се включи и в дейности по различни природозащитни проекти“. В КОНЦЕПЦИЯТА е предвидено „трансформирането“ на Зоопарк-Габрово в „ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР“, който да представя видове от българската фауна, с акцент върху типичните за района на Централна Стара планина.

¹⁰ „Екологична значимост на зоологическите градини и приносът им за опазване на биологичното разнообразие“ е разработка (магистърска теза) на Емилия Кунчева Тончева – дипломант на „Магистърска програма по Екология“, катедра „Екология и ООС“ на Биологическият факултет при Софийски университет „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител: гл.ас. д-р Венислава Спасова, Катедра „Екология и ООС“, Биологически факултет и рецензент: проф. д-р Даниела Симеоновска – Николова. Представява **практическо изследване по въпроси, свързани с екологичната значимост на зоопарковете по света**. Целта на изследването е да се подчертае приносът на зоологическите градини за опазването на биологичното разнообразие; да се съберат данни за участието на зоопарковете в програми за опазване на европейски консервационно значими видове и да се специфицират бъдещите приоритети и предизвикателства. Изследването е осъществено посредством АНКЕТА, изготвена изцяло в съответствие с ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО и Съвета, и насочена както към зоопаркове, които успешно прилагат и утвърждават „добрите практики“, така и към такива, които все още не са разгърнали напълно своя потенциал.

Община Габрово и ръководството на зоологическата градина при **управлението на зоопарковата колекция**, в т.ч. и за определяне на важността и спешността на мерките и дейностите които следва да бъдат реализирани за пълноценното, ефективно и ефикасно прилагане на ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год. относно държането на диви животни в зоологически градини по отношение на отглежданите видове.

Целта е „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ да се превърне в ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР с образователна и консервационна роля, в който се отглеждат консервационно значими видове типични за региона и Европа.

II. ВЪВЕДЕНИЕ

Стремежът към пищно представяне на красотата на дивата природа е довел до създаването на множество сбирки от редки и екзотични видове растения и животни, а тяхното съвместно представяне представлява познатата ни от близкото минало концепция за зоологическа градина тип „менажерия“. Постепенно те станали достъпни за публика и се превърнали в привлекателни за хората развлекателни центрове.

Много от колекциите са се развивали съобразно интереса и личните „пристрастия“ на притежателите, но в много случаи и на произволен/случаен принцип. Животните са постъпвали в зоологическите градини от дивата природа, като „подарък“ и/или от други колекции („на разменни начала“), без предварително да е било планирано тяхното място в колекцията. Повечето от загражденията, наричани „клетки“ са имали за основна цел да препятстват „бягството“ на конкретен екземпляр – без да се държи сметка за качеството на средата, в която животните са били отглеждани. Непланираното и неконтролно размножаване е водело до близкородствено кръстосване, което пък е ставало причина за физически и ментални недъзи в поколението, поведенчески проблеми, изразяващи се в агресия, апатия, стереотипно поведение¹¹, самонараняване и т.н. Формирали са се и свръхпопулации от отделни видове, за които е било трудно да се осигури подходящо пространство.

Зоопарковете са съществували главно като атракциони, където се показват животни с цел да забавляват публиката - **без да се е отчитала образователната им стойност и консервационно им значение**¹². Животните са били показани в малки клетки, като средата на отглеждане не е била съобразена с техните нужди и нивото на благосъстоянието им е било ниско.

В началото на XX век, с установяването на тревожно нарастване на броя на застрашените видове, започва формирането на образователното и научното значение на зоопарковете. Тази тенденция се засилва през 70-те години на миналия век, а с

---

¹¹ **Стереотипно поведение** – абнормално поведение, което представлява серия от морфологично идентични движения на тялото на животното или част от него, които се повтарят периодично без ясна функционалност.

¹² Определението „менажерия“ се използва именно за описване на „старомодни зоопаркове“, които са предназначени главно за „показване“ на голям брой животински видове, тъй като целта на зоопарковете в миналото е била да се покажат възможно най-много различни видове...

нарастващото влияние на природозащитните организации се чуват и първите критики против зоологическите градини, като атракционни и развлекателни центрове.

III. НОРМАТИВНА ОБВЪРЗАНОСТ И ОБОСНОВАНOST

С ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год. са определени консервационните мерки, които зоологическите градини задължително трябва да прилагат¹³, като се предвижда зоологическите градини да насочват усилия, ресурс и потенциал за активно участие в дейностите по опазване на биологичното разнообразие и по този начин да се допринесе за по пълноценното прилагане на законодателството на ЕС при защитата на дивата фауна. Тенденцията е опазването „*ex-situ*“¹⁴ да се развива и да подпомага усилията „*in-situ*“, които заемат централно място в действията по опазване на биологичното разнообразие на равнище Европейски съюз (ЕС).

В преамбюла на ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО и Съвета е посочено, че „... са необходими действия на общностно ниво с оглед на това зоологическите градини в цялата Общност да допринасят за опазването на биологичното разнообразие в съответствие със задължението на Общността да приеме мерки за *ex situ* съхраняване в съответствие с член 9 от Конвенцията за биологичното разнообразие.“, а в член 1 са посочени целите на ДИРЕКТИВАТА¹⁵.

¹³ Съгласно ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год. относно държането на диви животни в зоологически градини - държавите-членки са длъжни да предприемат мерки и да гарантират, че всички зоологически градини на територията ще прилагат консервационни мерки, изразяващи се в: участие в научни изследвания с консервационна полза за видовете, в т.ч. и в дейности и/или програми за размножаване и повторно въвеждане на видове в дивата природа; подпомагане на общественото образование и формиране на правилно отношение към опазването на биологичното разнообразие; подслоняване на отглежданите в зоопарковете животни при условия най-близки до естествените; предотвратяване на бягството – с цел ограничаване разпространението на инвазивни видове; поддържане на документация за отглежданите екземпляри от различните видове – с цел, осъществяване на обмен на информация между различните зоопаркови, научни и др. институции. Всички тези дейности зоологическите градини трябва да осъществяват в тяхната взаимовръзка и при спазване на принципите въведени от КБР, като във всички случаи се търси постигането на основната цел – принос към опазване на биологичното разнообразие на планетата.

¹⁴ Съгласно чл. 2 на КОНВЕНЦИЯ за биологичното разнообразие: „*ex-situ опазване*“ означава опазване на компонентите на биологичното разнообразие извън естествените им местообитания“, а „*in-situ опазване*“ означава опазване на екосистеми и естествени местообитания и поддържане и възстановяване на ценни популации от видове в тяхната естествена среда, а в случая с домашните или култивирани видове - в средата, където те са развили своите отличителни белези“.

¹⁵ Чл. 1 от ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО и Съвета – „Целите на настоящата директива са да защитава дивата фауна и да съхранява биологичното разнообразие, като предвижда приемането на мерки от държавите-членки за лицензирането и инспекцията на зоологическите градини в Общността, като по този начин укрепва ролята на зоологическите градини в съхраняването на биологичното разнообразие.“

ДИРЕКТИВАТА е пряко обвързана с КОНВЕНЦИЯТА за биологичното разнообразие, като още в своя преамбюл ДИРЕКТИВАТА препраща към чл. 9 от КБР¹⁶ и дефинираните от нея мерки за „ex-situ“ опазване. Поставените от КБР цели за опазване на компонентите на биологичното разнообразие; за изграждане и поддържане на съоръжения за "ex-situ"; за провеждане на научни изследвания на растенията, животните и микроорганизмите и за възстановяване на застрашени видове и тяхното повторно връщане в естествените им местообитания, са дефинирани в ДИРЕКТИВАТА като дейности, които трябва да бъдат подпомогнати от зоологическите градини или като такива, които те могат да осъществяват самостоятелно.

ДИРЕКТИВАТА въвежда и изискване към държавите-членки да гарантират изпълнението на посочените по-горе консервационни мерки - чрез режим за лицензиране и инспектиране на зоопарковете.

По отношение на българските зоологически градини е в сила на **ЗАКОНА за биологичното разнообразие (ЗБР)**, където в **чл. 62, ал. 1**¹⁷ от същия е предвидено, че дейността в зоологическите градини се извършва въз основа на лиценз, издаден от Министерство на околната среда и водите (МОСВ), при условия и по ред, определени с НАРЕДБА на министъра на околната среда и водите. Предвидено е също, че **лицензът се издава само при спазване на изискванията на чл. 60, ал. 2 и ал. 3 от ЗБР**¹⁸ – при

¹⁶ **Чл. 9 от КОНВЕНЦИЯТА за биологичното разнообразие на ООН, 1992 г.** - "Ex-situ" опазване: Всяка договаряща страна, доколкото е възможно и подходящо и преди всичко като допълнение на мерките "in-situ": а) взема мерки за "ex-situ" опазване на компонентите на биологичното разнообразие, за предпочитане в страната, от която произхождат тези компоненти; б) изгражда и поддържа съоръжения за "ex-situ" опазване и научни изследвания на растенията, животните и микроорганизмите, за предпочитане в страната, от която произхождат генетичните ресурси; в) взема мерки за възстановяване на застрашените видове и за тяхното повторно интродуциране в естествените им местообитания при подходящи условия; г) регулира и управлява събирането на биологични ресурси от естествените им местообитания за целите на "ex-situ" опазването, така че да не се застрашават екосистемите и популациите "in-situ", освен ако се изискват временни "ex-situ" мерки съобразно буква "в"; и е) сътрудничи при осигуряване на финансова и друга помощ за "ex-situ" опазване съобразно букви от "а" до "д" и при изграждане и поддържане на облекчения за "ex-situ" опазване в развиващите се страни.

¹⁷ **Чл. 62 от ЗБР:** „(1) Дейността в зоологическите градини се извършва въз основа на лиценз, издаден от Министерството на околната среда и водите, при условия и по ред, определени с НАРЕДБА на министъра на околната среда и водите.“

(2) Лицензът по ал. 1 се издава само при спазване на изискванията на чл. 60, ал. 2 и 3 и тези в НАРЕДБАта по чл. 61, ал. 1.

(3) При установяване на дейност на зоологическа градина без лиценз или в нарушение на изискванията и условията, при които е издаден лицензът, министърът на околната среда и водите:

1. предписва мерки и определя срок не по-дълъг от 2 години, в който зоологическата градина трябва да отстрани нарушенията, и/или

2. налага принудителната мярка по чл. 122, ал. 1, т. 3.

(4) При неизпълнение на предписанията в определения по ал. 3, т. 1 срок министърът на околната среда и водите налага принудителната мярка по чл. 122, ал. 1, т. 3 и/или т. 4.“

¹⁸ **Чл. 60 от ЗБР:** „(1) Опазването по чл. 58, ал. 1 може да се извършва от научни организации, юридически и физически лица.

(2) Организациите и лицата по ал. 1 са длъжни да:

1. документират образците/екземплярите, както и техния произход;

2. етикетират и маркират образците/екземплярите, когато това е възможно;

3. събират и поддържат информация по определени показатели за състоянието на колекциите, както и за технологиите и техниките за тяхното отглеждане и поддържане;

изпълнение на минималните изисквания към условията за отглеждане на животни в зоологическите градини и центровете за отглеждане и размножаване на защитени видове животни, които се определят с НАРЕДБА на министъра на околната среда и водите. Приети са **НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г.** на министъра на околната среда за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини (НАРЕДБА № 6) и **НАРЕДБА № 1 от 09.05.2006 г.** на МОСВ за условията и реда за лицензиране на зоологическите градини (НАРЕДБА № 1). И макар да не е налице законово определена рамка за разработването и съдържанието на документите, свързани с планирането на колекцията - **Планът за колекцията се превръща в задължителна част от документацията на всяка зоологическа градина.**

IV. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ПЛАНА НА КОЛЕКЦИЯТА

Целта на настоящият План за колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ е да се гарантира в най-голяма степен изпълнението на **ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО и Съвета** и въведените с нея изисквания към дейността на зоологическите градини, както и да бъдат изпълнени изискванията на вътрешното законодателство и приложима нормативна уредба.

Настоящият План за колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ следва да се разглежда като **инструмент за упражняване на контрол върху всички включени в колекцията видове животни и тяхната роля за опазването на биологичното разнообразие.** Документът се основава на анализ на съществуващата

---

4. организират или участват в научни и други изследвания от значение за опазване и отглеждане на видовете, включително такива, свързани с повторното въвеждане в природата на диви видове;

5. предоставят размножителни материали от застрашени видове за възстановяване или повторно въвеждане в природата;

6. предоставят при договаряне размножителни материали от застрашени видове за създаване на насаждения за култивирано отглеждане на растения и ферми за отглеждане на животни;

7. обменят информация с други институции с подобно предназначение и цели;

8. осигуряват обществен достъп до колекциите, информация за обществеността, свързана с видовете от колекциите, техните естествени местообитания и опазване на биологичното разнообразие;

9. провеждат образователна и възпитателна дейност;

10. подават необходимата информация за попълване и поддържане на регистрите по чл. 63.

(3) (Доп. - ДВ, бр. 94 от 2007 г.) Освен задълженията по ал. 2 зоологическите градини и в центровете за отглеждане и размножаване на защитени видове животни са длъжни да:

1. настаняват животните при условия, които удовлетворяват техните биологични изисквания и изискванията за запазването и размножаването им;

2. осигуряват подходяща за отделните видове обстановка в местата, където те са затворени;

3. поддържат високо ниво на превантивни и лечебни ветеринарни грижи и хранене при отглеждането и развъждането на животните;

4. предприемат необходимите мерки за предотвратяване бягството на животни, за да бъдат избегнати възможни екологични заплахи за местните видове.“

колекция и е разработен съобразно наличните условия за отглежданите животни; територията на зоологическата градина и нейното пространствено разположение, и планираните реконструкции за изграждане на бъдеща инфраструктура.

Отправна точка за разработването на Плана са изискванията за конкретните видове, вписани в НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г., като за планираните реконструкции на отделните съоръжения - тяхното разширяване и/или изграждане на нови, са приложени и **стандартите на ЕАЗА за настаняване и грижа за животните в зоопарковете и аквариумите**¹⁹ (с цел да бъдат осигурени оптимални, а не минимални условия за отглеждане и обслужване на отделните видове, включени в колекцията).

Планът за колекцията посочва: видовете животни, които се отглеждат в зоологическата градина и броя на екземплярите от всеки вид; наличните условия за отглеждане; видове, за които се планира да останат в колекцията и новите видове, които се предвижда да бъдат включени в експозиция; планираното размножаване и неговата цел, както и подхода, който ще бъде приложен по отношение на видовете и екземплярите, за които е предвидено да бъдат изведени от колекцията.

Настоящият **ПЛАН** за колекцията е **неразривно свързан с „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.) и „План за консервационните дейности на Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.)**. Посочените документи имат дългосрочен характер, и в своята съвкупност представляват „генерален план“²⁰ за развитието на зоологическата градина, тъй като се отнасят за период от 10 години и служат като „основополагаща“ насока за всички подобрения, реконструкции, инвестиции и реализация на планираните в бъдеще строителни работи.

V. ОСНОВНИ ПРАВИЛА, ПРИНЦИПИ И КРИТЕРИИ ЗА ПЛАНИРАНЕ НА КОЛЕКЦИЯТА

---

¹⁹ EAZA Standards for the Accommodation and Care of Animals in Zoos and Aquaria, Approved by EAZA Annual General Meeting 7 April 2022 <https://www.eaza.net/operational-documents/>

²⁰ Наличието на „генерален план“ за развитие гарантира, че зоопарковата институция ще се развива в дългосрочен план – в съответствие с приложимата нормативна уредба и съвременните стандарти/изисквания по отношение дейността на зоологическите градини.

Следвайки модерните тенденции в зоопарковото дело съвременните зоологически градини коренно променят своето предназначение. От места за атракция и забавление на посетителите те се превръщат в **Центрове за опазване на биологичното разнообразие**, в които се провеждат **консервационни дейности**²¹.

Зоопарковете в XXI век имат за цел да образуват своите посетители, а животните в зоологическите градини и аквариумите са своеобразни посланици на вида си и вдъхновяват посетителите да се грижат и разбират естествените екосистеми и заплахите, пред които те са изправени. Ето защо, **планирането на колекцията следва да се основава на правила, принципи и критерии, които да намират както концептуално, така и практическо проявление.**

Следва да се отбележи също, че съгласно **ДИРЕКТИВАТА** за зоологическите градини държавите-членки са длъжни да предприемат мерки и да гарантират, че **всички зоологически градини на територията на Европейския съюз (ЕС) ще прилагат консервационни мерки за опазване на биологичното разнообразие.** Вида, обема, характера, степента и ефективността на тези консервационни мерки обаче, до голяма степен зависят от начина по който е планирана съответната зоопаркова колекция: от видовия състав на включените в нея екземпляри; от условията при които се отглеждат животните; от грижите, които се полагани за тях и от допълнителните мерки, които зоологическите градини реализират, за да обезпечат: биосигурност, опазване на генетичния фонд и достоверна, и пълна информация за зоопарковите популации.

Утвърдените като „добри практики“ **правила, принципи и критерии при планирането на зоопарковите колекции** са следните, а именно:

- 1. Преценка за наличие на подходящи условия за отглеждането на различните видове животни.**

Извършването на преценка за наличието на подходящи условия за отглеждането на всеки конкретен вид, е основополагащо за правилното формиране на зоопарковите колекции. Това е необходимо, тъй като не би било възможно опазване на отглежданите

---

²¹ Зоопарковете работят по различни програми за опазване и възстановяване на застрашените видове на регионално и световно равнище, като Европейската програма за застрашени видове (**Ex situ Programmes, EEP**) на ЕАЗА и развиват активна образователна дейност насочена предимно към младото поколение и широката общественост.

видове, без гаранция за живота и здравето на отделните екземпляри; без съобразяване с техните нужди и потребности, и без осигуряване на възможност за пълноценен живот и размножаване. Консервационните мерки включват защита на екологичните процеси и живото-поддържащите системи, тяхното устойчиво използване и запазването на генетичното разнообразие. Това означава **да се запази способността на индивида да допринесе успешно за опазването на своя вид**, което пък изисква индивидът да бъде в добро физическо и психологическо състояние, в добро поведенческо здраве и с възможност за приспособяване, справяне и придобиване на знания в стимулираща среда²².

Предварителна оценка на състоянието на сградите, алеите, оградите и загражденията, също е съществен елемент от планирането на колекцията. Сгради, постройки и други площи трябва да бъдат поддържани в безопасно състояние. Безопасната среда за персонала, посетителите и животните гарантира намаляване на рисковете при работа с отделните видове; намалява рисковете от бягство на животни и способства за ограничаване навлизането на диви хищници на територията на зоологическата градина.

а/. Здравето и безопасността са изключително важни аспекти на управлението на зоопарковата колекция и е от съществено значение да се предприемат мерки, за да бъдат гарантирани.

б/. Загражденията трябва да бъдат проектирани, изградени и поддържани по такъв начин, че да задържат животните в рамките на заграждението (например: за копаещите животни - загражденията следва да са проектирани по такъв начин, че да предотвратяват подкопаването на оградата; за катерещите се животни се използва кльон и електрическа ограда; за летящите видове - покрито заграждение /волиера/ и т.н.)

Сигурността на загражденията и възможността за предотвратяването на евентуално бягство - е основен приоритет при планирането на колекцията. В тази връзка следва да се отбележи, че **оградата по периметъра на Зоопарка трябва да бъде изградена така, че да задържи животно (напуснало заграждението си) вътре, на територията на зоологическата градина** - до залавянето и обезвреждането му.

---

²² „Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини“, ЕС, 2015 г., Изисквания, отнасящи се до зоологическите градини – стр.44

2. Настаняване и представяне на животните.

„Добрите практики“ по отношение на жизнената среда изискват изключително добро познаване, както на специфичните нужди на видовете, така и на отделните индивиди, а зоологическите градини трябва да се стремят към осигуряване на жизнено пространство, в което животните да проявяват естественото си поведение и социални взаимоотношения (*среда, която провокира тяхното естествено поведение и отговаря на техните физически и психически нужди*). Това се постига с **добро планиране и проектиране на загражденията**, и с ежедневните усилия на висококвалифицирани зоопаркови служители, които се грижат за аранжировката, **средовото обогатяване**, правилното хранене и ветеринарно обслужване на всеки отделен екземпляр, отглеждан в зоопарка.

При планирането на колекцията трябва да се отчитат и възможностите на зоопарковата институция за осигуряването на необходимите условия, свързани с **благосъстоянието на животните**, като например: сигуряване на достъп до **храна и прясна вода**; осигуряване на **достатъчно пространство и аранжировка** така, че животното да има възможност да проявява своето естествено поведение и активност; обособяването скрити зони - за прикритие²³ (*където да могат да се изолират от посетителите*); осигуряване на ветеринарни грижи и редовни профилактични грижи и т.н.

3. Подбор на видовете, които да бъдат включени в колекцията.

Съществен елемент от планирането на колекцията е изборът на **конкретните видове**, които да бъдат включени в нея. Този избор е определящ, както за степента, вида и обема на консервационните дейности, които Зоопарка ще реализира, така и за планирането и организирането на експозиционните площи.

а/. Правилното планиране на видовия състав на колекцията е пряко свързано и с възможността на зоопарковата институция да провежда научни изследвания; да прилага мерки за интродукция и реинтродукция на отделни екземпляри в дивата природа; да

---

²³ „Добрите практики“ показват, че ако в загражденията са обособени такива места - това **намалява стреса при животните с 50%**.

развива образователни дейности и да формира в обществеността правилно отношение към проблемите свързани с опазването на околната среда, дивата природа и животните.

б/. Планирането на видовия състав на колекцията следва да е съобразен и с изискванията за биосигурност, т.е. – **да се избягва отглеждането и размножаването на инвазивни видове, а ако такива все пак са включени в колекцията – да се съблюдават стриктно правилата за тяхното отглеждане.**

в/. За правилното планиране и организиране на колекцията зоопарковете следва да формират и прилагат **„Политика за движение (бел.: получаване/изпращане) на животните от колекцията“²⁴**. Политиката за движение на животните следва да гарантира, че животните от колекцията се изпращат само в лицензирани институции, които са в състояние да осигурят добра грижа за животните. Тя дава сигурност на зоопарковата институция и при получаване на животни от друга институция – напр. по отношение произхода на конкретни екземпляри; тяхната генетична линия; ветеринарно-медицински статус и др. Политиката определя и от какъв тип институция зоологическата градина може да получи животни - определяйки конкретни условия, които да гарантират избягването на получаването на животни от нежелани източници (бел.: напр. от търговци на животни) – доколкото е налице риск екземпляри да са придобити от дивата природа.

4. Планиране размножаването на отделните видове.

За животните, които институцията желае да отглежда е необходимо да се следи и за това, какъв е техния брой и дали той съответства на размера/площта на заграждението в което се отглеждат, както и дали социалната и половата структура на групата е подходяща. **Във всички случаи на планиране на колекцията следва да се съобразява и необходимостта от размножаване и то да се контролира, като се ограничава непланираното такова (бел.: напр. чрез използването на импланти, кастрация, вазектомия при мъжките и др. методи за контрол).**

При планирането на броя на индивидите от даден вид винаги трябва да се има предвид размерът на заграждението в което се отглеждат животните.

---

²⁴ „Политиката“ трябва да съдържа определен **ред и условия за всяко изпращане на животни в друг зоопарк** - за да се гарантира, че дадена институция може и има право да получава животни от вас. Тя трябва да включва всеки въпрос, който бихте искали да зададете (напр. как ще се отглеждат животните- самостоятелно или в група, има ли обучени гледачи, има ли подходяща храна и т.н).

5. Поддържане на база данни за животните от колекцията.

Коректните записи за животните дават възможност да се проследи динамиката в колекцията; осигуряват лесен и бърз достъп до необходимата информация и подпомагат „мениджмънта“ – на зоопарковите популации. Поддържането на електронна „база данни“ осигурява и текуща информация за актуалният брой на животните в колекцията, както и за настъпили раждания, смърт и т.н. Дава възможност на ветеринарните лекари да водят **медицинските записи** за проведени профилактики, лечения, манипулации, медицински интервенции и др. Воденето на записи в базата данни е и основата за размножителните програми. Информацията за резултатите от ражданията, възрастта, пола и др. е много важна за управлението на популациите в колекцията²⁵.

Съществен елемент е и **маркирането на животните** от колекцията – чрез поставянето на микрочип или по друг подходящ начин – ушна марка, пръстен и др.

6. Персонал, който се грижи за животните

При планирането на колекцията трябва да се има предвид и дали зоологическата градина разполага с достатъчно персонал²⁶, който да се грижи за животните и дали се предвижда допълнително назначаване на такъв при получаването на нови видове.

Персоналът, и особено гледачите на животните са основната движеща сила в зоопарка. Зоопаркът следва да разполага с персонал, който да е добре обучен и запознат,

²⁵ Препоръчва се поддържане на база данни чрез ZIMS - Система за управление на информацията за зоологическите градини (Zoological Information Management System). Софтуерът ZIMS е признат за най-добър метод за водене на стандартизирани записи на животните, позволяващ за лесен онлайн достъп и проверка в реално време на данните. Информацията за записите на животните се споделя между колегите в зоопаркове и аквариуми, което е важно за успешното управление на животните и популацията в плен. В момента в ZIMS членуват над 1300 зоопарка и аквариуми от цял свят, които споделят информация както за своите колекции, така и всякаква друга, като налични животни за размяна, медицинска информация, добри практики и т.н. ZIMS предоставя една пълна глобална база данни, които могат да бъдат достъпни през Интернет по всяко време и от всяко устройство (компютър или смарт телефон), за да получите точен преглед на данните за животно в реално време в записите от вашият или друг зоопарк, които са чест от системата. По всяко време може да се извлече справка -доклад от ZIMS, да се видят различни подробности, като броя на ражданията, смъртните случаи, заминаванията и пристиганията, които са се случили през конкретната година или за по-голям или по-малък период от време. ZIMS съдържа огромно количество информация както на регионално, така и на глобално ниво. Изключително важно е, че в системата информацията никога не може да бъде загубена, тъй като се съхранява на различни сървъри и се поддържа от голям международен екип от специалисти.

²⁶ Необходимостта от развиването на административен капацитет, както и степен на квалификация, обучение и тренинги за персонала са развити в „Плана за развитие на „Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.).

както със спецификите на отглежданите животни, така и с всички правила за безопасност за работа с диви видове²⁷.

Гледачите в зоологическата градина носят пряката отговорност за грижата за животните. Те почистват и поддържат загражденията, и хранят животните. Гледачите често започват работа преди отварянето на зоопарка за посетители. Те проверяват загражденията и животните, и установяват евентуални нередности. Гледачите са отговорни за храненето на животните и следва да обръщат внимание на физическото им състояние и тяхната „добра кондиция“. Ако животно изглежда наранено или болно - гледачът е човекът, който се предполага, че пръв ще го забележи и ще докладва на прекия си ръководител и на ветеринарния лекар. Гледачите наблюдават животните ежедневно и осъществяват **средово обогатяване** по подходящ начин, което е изключително важно за психическото и физическо здраве на животните. Гледачите в зоологическата градина често влизат и в контакт с посетителите. Те могат да играят активна роля за постигането на образователната цел на зоопарка, като правят презентации пред публика, напр. демонстрационна хранене и др. и като отговарят на въпроси зададени от посетителите.

7. Планът на колекцията трябва да бъде реалистичен и изпълним.

В него не трябва да присъстват само редки видове, за които трудно ще се осигурят необходимите условия. Трябва внимателно да се помисли кои видове биха допринесли най-много за целите на дадената институция, както и за кои животни може да се положи най-добра грижа.

Описаните по-горе правила, принципи и критерии, които следва да се прилагат при планирането на зоопарковата колекция, гарантират **създаването на колекция, с която не само ще се засили екологичната значимост на зоопарка, но ще се създадат и реални условия за осъществяването на пълния набор от консервационни дейности, които зоологическата градина може да осъществи.**

В конкретния случай, при планирането на колекцията са съобразени и приложени посочените по-горе правила, принципи и критерии. Изборът на видове е съобразен и с

---

²⁷ За целта трябва да има написани **инструкции за работа** с различните групи животни.

крайната цел на „План за развитие на „Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.) – зоопарка да се превърне в **ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР**, ориентиран към представяне на биоразнообразието на защитените територии ПП „Българка“ и НП „ Централен Балкан“ и развиващ консервационни дейности за превенция на рисковете и заплахите за местообитанията и видовете предмет на опазване. В тази връзка в „План за колекцията на „Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.) са включени **консервационно значими местни видове, за които са предвидени „ex-situ“** (а когато е приложимо и възможно и „in-situ“) дейности за опазване - кохерентни по отношение режимите, целите и мерките на опазване и управление на посочените по-горе защитени територии.

Планираните в „План за консервационните дейности на „Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.) директни и индиректни консервационни дейности за отделните видове са съобразени и допълват и/или надграждат определените природозащитни цели и мерки за опазване, посочени в *Планове за действие* за опазване на отделни видове (за които това е приложимо) и/или други относими и приложими документи, в това число „План за управление на Национален парк „Централен Балкан“, 2016-2025г.“, приет с Решение на Министерски съвет № 195/24.03.2016 г., в сила от 05.04.2016 г.²⁸

Един от най-значимите видове за който е предвидено да бъде включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА – ГАБРОВО“ е **лалугера**, за който е в сила „План за действие за опазване на европейския лалугер (*Spermophilus citellus*) в България 2022 – 2031 г.“, утвърден със ЗАПОВЕД № РД - 518/17.06.2022 г. на министъра на околната среда и водите.

Чрез включените в колекцията видове е предвидено и изпълнението на цели и мерки на „Национален план за борба с използването на отрови и отровни примамки 2021-2030 г.“²⁹

Подборът на видовете, които са включени в колекцията се основава и на **културните и етнографски характеристики на района**, съхранени в етнографските селища, в музеите, и в традиционните празници и фестивали, които са вплетени в зоопарковата експозиция чрез темата „животните - приказни герои“, представляваща

²⁸ [НП Централен Балкан Планове за управление](#)

²⁹ [National Antipoison AP 2021-2030.pdf](#)

допълнителна стъпка към стимулиране интегрираното развитие на Общината чрез насърчаване на образователна, природозащитна, екологична, туристически-рекреационна и културно-образователна дейности.

VI. ОЦЕНКА/АНАЛИЗ НА СЪЩЕСТВУВАЩОТО СЪСТОЯНИЕ НА КОЛЕКЦИЯТА НА „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“

„ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА – ГАБРОВО“ няма издаден ЛИЦЕНЗ.

Последният издаден е ЛИЦЕНЗ № 2 от 17.12.2007 г. със срок на действие - до 31 декември 2012 г. В ПИСМО с Изх.№ 08-00-174 от 08.01.2013 г., издадено от зам.-министър на околната среда и водите г-жа Евдокия Манева се сочи обаче, че ЛИЦЕНЗА е изтекъл на 17.12.2009 г. – **поради неизпълнение в срок на УСЛОВИЯТА за неговото издаване.** В ПИСМОТО се сочи също, че „Зоопарк – Габрово“ **не отговаря на изискванията на българското и европейското законодателство.**

В съответствие с утвърден годишен план за одитните ангажименти на звено „Вътрешен одит“ при Община Габрово, в периода 01.01.2017 г. – 30.06.2018 г. е извършен „Одит на съответствието на дейността на „Зоопарк“ – Габрово с нормативните изисквания за периода 01.01.2017 г. – 30.06.2018 г.“ и е съставен ОДИТЕН ДОКЛАД от 12.09.2018 г. Във връзка с извършената „Проверка, относно спазване на нормативните изисквания при осъществяване дейността на „Зоопарк“ при Община Габрово“ в ОДИТНИЯ ДОКЛАД е посочено, че **„поради неспазване на поставените срокове (б.а. съгласно УСЛОВИЯТА на ЛИЦЕНЗ № 2 от 17.12.2007 г.), действието на лицензът е изтекло през 2009 г.“**, като е направен извод, че **„след тази дата до момента на настоящият одит „Зоопарк“ – Габрово, осъществява своята дейност без лиценз“.** Същото е установено и с КОНСТАТИВЕН ПРОТОКОЛ № БР-СС-13 от 05.05.2015 г. - след извършена проверка от МОСВ и РИОСВ – В. Търново, като са дадени **предписания.**

Със ЗАПОВЕД № 1303 от 25.06.2019 г. на Кмета на Община Габрово е **преустановен достъпа** за посетители в „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА – ГАБРОВО“ – считано от 01.07.2019 г.

С ПИСМО Изх.№ 08-00-351 от 26.07.2019 г. на Зам.-министър на околната среда и водите Красимир Живков, на Кмета на Община Габрово е връчен **„ДОКЛАД от за извършена обща проверка на зоологическа градина Габрово“** съгласно ЗАПОВЕД №

РД-125 от 12.03.2018 г. В ДОКЛАДА се сочи състоянието на зоологическата градина (б.а. към момента на извършване на общата проверка) – „**зоологическата градина не отговаря на изискванията на НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г.**“. Посочено е, че горното се отнася както за вътрешните помещения за отглежданите животни, така и за част от външните помещения.

За целите на настоящия анализ на съществуващото състояние на колекцията са реализирани **посещения „на място“** в „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“. Разработен е и **ВЪПРОСНИК**, чрез който е систематизирана и обобщена информацията за съществуващото състояние на колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ и дейностите, свързани с отглеждането на животните (в т.ч. и по отношение на средата, ветеринарните грижи, храненето, образователните дейности и т.н.) и са идентифицирани възможностите за развитие на зоопарковата колекция.

1. Съществуващ ПЛАН за колекцията.

„ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ практически **не разполага с разработен ПЛАН за колекцията**. Документацията съдържа **СПИСЪК** на отглежданите животни в „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ (актуален към 31.08.2024 г.)

За отглежданите видове се поддържа база данни на хартиен носител – записи за произхода, родителите, дата на раждане или придобиване, маркировка за отглежданите животни и движение погълват в т. нар. „индивидуален картон“.

Част от екземплярите в „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ са **маркирани** с микрочипове и пластмасови пръстени (за тези видове и индивиди за които е приложимо).

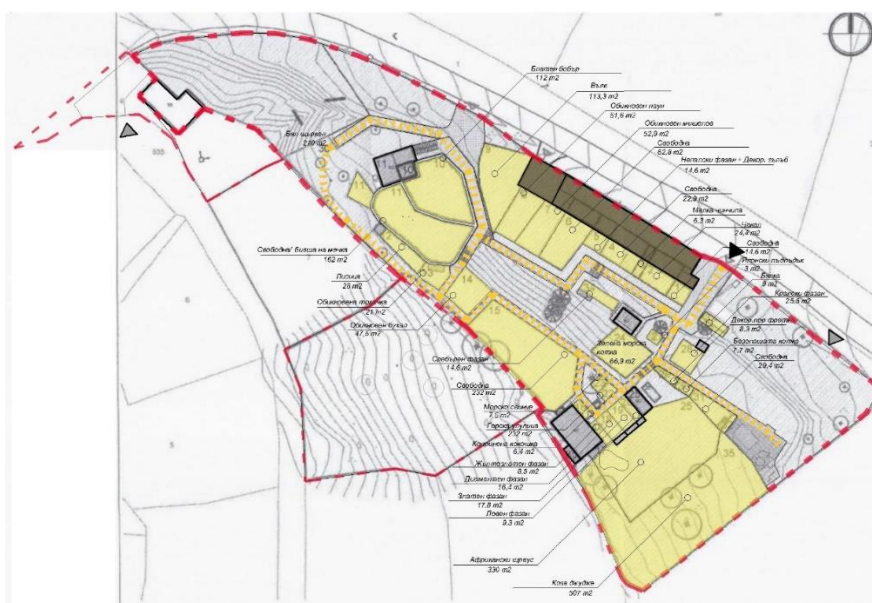
Препоръка: По отношение документирането на образците/екземплярите, както и техния произход е необходимо информацията да бъде прехвърлена на електронен носител и да се премине към използването на **електронна „база данни“**. Що се отнася до маркирането на животните - в ТАБЛИЦА 1 към настоящия „План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.) е посочено **по какъв начин се планира да бъдат маркирани животните в колекцията**³⁰.

³⁰ Препоръчва се да се използват специализирани **метални орнитологични пръстени** за птиците (вместо пластмасови такива) и да бъдат маркирани с **микрочипове** всички екземпляри от зооколекцията, за които това е възможно.

2. Налични условия за отглеждане на животните, включени в колекцията.

„ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА – ГАБРОВО“ е ситуирана и организирана на обособена територия в местността „Зоопарка“ до местностите „Градище“ и „Петкова нива“, в непосредствена близост до Астрономическа обсерватория и планетариум - Габрово.

Разположена е на площ от **5,652 дка** на около километър от центъра на града. (Фиг.1)

Фиг.1 – „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – Схема на съществуващото положение.

Материалната база е морално остаряла и в голяма степен **не отговаря на необходимостите** за осъществяване на пълноценна грижа за обитателите на зоопарка.

Външната ограда на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ не е с необходимата надеждност (Фиг.1). Относителната отдалеченост на Зоопарка от градската среда е **предпоставка за навлизането на различни видове диви животни, в т.ч. и хищници** (напр.: лисици, белки и порове), които биха представлявали потенциална заплаха за част от видовете, отглеждани на територията на зоологическата градина. Съществува и риск от **посегателства върху колекцията**.³¹

³¹ В „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.) е предвидено изграждането на **изцяло нова плътна външна ограда**, която да осигури надеждна защита на зоопарковата територия и отглежданите животни. Изграждането на нова външна ограда се разглежда като приоритет по отношение гарантирането на сигурността в зоопарковата територия - в пълен обем, и включва не само ограничаването на достъпа на диви хищници, но и препятстването на евентуални набези и/или посегателства, и/или

Сградите, които се намират на територията на зоологическата градина са в лошо състояние, естетически и функционално остарели. Липсва ветеринарна амбулатория, помещение, в което да бъдат организирани и реализирани дейностите свързани с управлението на колекцията, липсва подходяща база за осъществяване на дейностите по изхранване на отглежданите видове животни, липсва и надеждно обезпечена охрана на територията на Зоопарка и прилежащите му зони. Горното поставя в риск ефективността и изпълнението на дейностите, свързани с планиране, организиране и управление на зоопарковата колекция.

Алейната мрежа е създадена хаотично – при усвояването на експозиционната площ, като липсват маркирани експозиционни и посетителски маршрути (Фиг.2). Не са обособени рекреационни и образователни зони (Фиг.3 и Фиг.4).

Фиг.1

Фиг.2

Фиг.3

Фиг.4

В КОНСТАТИВЕН ПРОТОКОЛ № БР-СС-13/05.05.2015 г. на РИОСВ - В. Търново, ДОКЛАД с Изх. № 35-00-4894/13.08.2018 год. на Дирекция „Национална служба за защита на природата“ (НСЗП) при Министерство на околната среда и водите (МОСВ) и ОДИТЕН ДОКЛАД от 12.09.2018 г. на звено „Вътрешен одит“ при Община

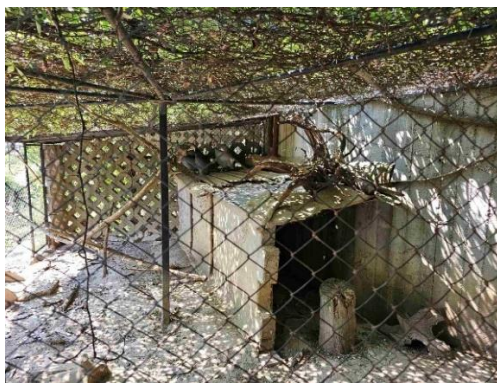

нерегламентирано навлизане в зоологическата градина на недобросъвестни лица. Външната ограда е необходима и за да се гарантира, че в случай на евентуално бягство на екземпляр, отглеждан в колекцията, същият ще бъде надеждно задържан в границите на територията на зоологическата градина.

Габрово са обективирани установените **несъответствия с НАРЕДБА № 6 от 23.10.2003 г.** за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини, които следва да бъдат отстранени (Фиг.5 - Фиг.8).

Фиг.5

Фиг.6

Фиг. 7

Фиг. 8

(Снимки: Емилия Тончева)

Загражденията са организирани по начин, който **не съответства на съвременните разбирания** и очаквания за вида и характера на зоопарковата експозиция, и макар да отговарят на минималните изисквания за отглежданите видове – **не са осигурени оптимални условия за отделните видове.**

Концепцията за представяне на отделните видове, в т.ч. и тяхното разнообразие, също е твърде остаряла. Необходими са **инвестиции** за преустройство на голяма част от зоните и пространствата за отделните животни.

Необходими са значителни инвестиции за преустройство, реконструкция и/или изграждане на нови сгради, заграждения и съоръжения, представляващи **целостна реконструкция на Зоопарка.**³²

³² В „План за развитие на „Зоологическа градина – Габрово“ (2024-2034 г.) е предвидено обновяване на съществуващи и изграждане на нови ограждения и съоръжения при съблюдаване на необходимостта от: създаване на среда, максимално близка до естествената за всеки конкретен вид животни (като се обърне особено внимание на средовото обогатяване - основна предпоставка за психическото и поведенческо благосъстояние на животните); настаняване на отглежданите видове и организиране на експозицията съобразно

3. Брой и видов състав на животните, включени в съществуващата колекция.

Съгласно СПИСЪК на животните от 31.08.2024 г. в „Зоологическа градина - Габрово“ се отглеждат **29 вида животни**, представени общо от **127 екземпляра**.

В колекцията са включени следните видове: *домашна котка, вълк, чакал, лисица, белка, пор фретка, зелена морска котка, камерунска коза, горска улулица, бял щъркел, шраус, вълнист папагал, папагал корела, паун, сребърен фазан, ловен фазан, златен и жълто-златен фазан, кралски фазан, диамантен фазан, тракийски кеклик, яребица, японски пътпъдък, декоративна кокошка, токачка, зайци, морско свинче, чинчила, нутрия*.

За всички изброени видове е направен анализ и е извършена преценка по отношение необходимостта и обосноваването да останат или да бъдат изключени от бъдещата колекция на Зоопарка.

В **ТАЛБИЦА № 1 „Видове животни, включени в План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово“** (Приложение 1 към настоящия План за колекцията) са описани всички съществуващи в колекцията видове; посочена е броят на отделните екземпляри и „желаната наличност“. Описан е природозащитния статус, участието на вида в ЕЕР³³ или ESB (European Studbook)³⁴ програми, конзервационното значение на вида и плановете за бъдещето му в колекцията.

С оглед на изложеното следва да се уточни, че по-долу подробно са представени само онези видовете, за които се планира да останат част от колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“, а именно:

конкретно избран принцип и съобразно техните специфични видови особености; спазване на всички нормативни изисквания за сигурност на огражденията, помещенията и съоръженията, както по отношение живота и здравето на отглежданите животни, така и по отношение специфичните дейности, които се извършват в Зоопарка, а не на последно място – и по отношение на посетителите, и ограничаване на възможността посетителите да осъществяват контакт и да хранят животните.

³³ ЕЕР (EAZA Ex situ Programmes) – „Ex-situ“ програми на Европейската асоциация на зоопарковете и аквариумите (ЕАЗА) са програми за управление на популациите на животински видове на затворено, които се управляват от членове на ЕАЗА. Целта на ЕЕР е да се поддържат популации от здрави животни в рамките на ЕАЗА и извън нея. Заедно с Регионалните планове за колекциите (Regional Collection Plans) и Дългосрочните планове за управление (Long-term Management Plans), ЕЕР са един от стълбовете на структурата на ЕАЗА за управление на популациите. В момента ЕАЗА управлява програми за над 400 различни вида.

³⁴ ESB - Европейска племенна книга е форма на управление на видовете, отглеждани в Европейски зоопаркове. Отговорните за отглеждането на видовете служители събират информация за раждания, смърт, трансфери и пр. от всички зоопаркове в Европейската асоциация на зоопарковете и аквариумите (ЕАЗА). На база на събраните данни ESB дава насоки за оптимално управление на популацията.

3.1. Домашна безопашата котка (*Felis catus manx*)

Отглеждани екземпляри – 4 бр.

Описание на вида: Порода домашна котка

Консервационна значимост: Видът не е консервационно значим, но може да изпълнява образователни функции, тъй като безопашатата котка е символ на гр. Габрово.

Природозащитен статус: Като домашно животно няма природозащитен статус.

Оценка на съществуващото заграждение: Котките се отглеждат в стара покрита клетка с размер 7,7 кв.м. и височина 3,20 м.

Оценка на благосъстоянието: Заграждението е неприемливо за отглеждането на този вид. В заграждението липсва озеленяване. Липсват слънчеви зони.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Възможност за размножаване: Не се предвижда размножаване.

Планирани подобрения: Планира се преместването на безопашатите котки в новопостроена „Обслужваща сграда“ или „Образователен център“ - за отглеждане като домашни любимци.

3.2. Вълк (*Canis lupus*)

Отглеждани екземпляри – 2 бр.

Описание на вида: Вълкът е хищен бозайник от семейство Кучета (*Canidae*). По анатомията си вълкът прилича на домашното куче, но и се различава по някои белези. Вълкът има златистожълти очи, по-дълги крака, по-големи лапи, по-дълга муцуна и по-голям мозък. Вълците имат предопашна жлеза, в основата на опашката си, която липсва при кучетата. Лапите на вълците са обърнати навътре към корема им, което им позволява да развият до 70 км/ч. Вълците могат да изминат големи разстояния, а големите им лапи не им позволяват да затъват в снега. Козината на вълка е гъста и ги предпазва от студа. Съставена е от два пласта, твърда защитна козина, предпазваща от водата и снега и по-мека и гъста /подкосъм/ задържаща топлината. Вълците са социални животни и живеят на групи, глутници. Организиран са в стриктна йерархия, ръководена от алфа мъжки и алфа женска. Социалната структура е много важна както за ловуването, така и за успешното размножаване. Тя засяга всички дейности на глутницата, от това кой вълк ще се храни първи до това кои се допускат до размножаване. Обикновено ражда само алфа женската /алфа двойката/. Нови глутници се образуват, когато млад вълк напусне глутницата и си извоюва собствена територия. В природата вълците живеят сравнително

кратко, 6-10 г. В зоопарк те могат да достигнат до 20 г. Смъртността при малките е голяма през първата им година.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим. За вида е разработен и утвърден „План за действие за европейският вълк (*Canis lupus lupus* L) в България 2022 -2031 г.“

Природозащитен статус: Вълкът е включен в Приложение 2³⁵ (със знак „*“ и знак „!“)³⁶ и в Приложение 4³⁷ на ЗБР и е с природозащитен статус „Уязвим“ (VU) - в Червената книга на Република България³⁸.

Включен е и в БК-II, ДХ³⁹-II, IV, CITES: II⁴⁰ и CITES EU:A⁴¹.

³⁵ Чл. 6, ал.1 от ЗБР – „Защитени зони се обявяват за:

...

2. (изм. - ДВ, бр. 94 от 2007 г., изм. - ДВ, бр. 88 от 2023 г.) опазване на **местообитания на видове** по Директива 92/43/ЕИО - за **видовете животни и растения, посочени в приложение № 2;**

3. (изм. - ДВ, бр. 94 от 2007 г., изм. - ДВ, бр. 88 от 2023 г.) опазване на **местообитания на видове** по Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и Съвета относно опазването на дивите птици (ОВ, L 20/7 от 26 януари 2010 г.), наричана по-нататък „Директива 2009/147/ЕО“ - за видовете **птици, посочени в приложение № 2;**“.

³⁶ Чл. 6, ал.3 от ЗБР – „Застрашените от изчезване растителни и животински видове, включени в приложение № 2 и означени със знак (*), са **приоритетни за опазване**“. Знакът "*" пред името на даден вид означава, че видът изисква и **приоритетно съхранение на неговото местообитание**. Знакът "!" пред името на даден вид означава, че видът е включен в приложението към **Резолюция №6 (1998) на Постоянния комитет на Бернската конвенция**

³⁷ Чл. 41 от ЗБР – „(1) Под **режим на опазване** и регулирано ползване от природата се поставят видовете диви животни и растения, посочени в **приложение № 4**.

³⁸ Големански, В. и др. (ред.), 2015. **Червена книга на Република България. Том 2. Животни**. БАН & МОСВ, София.

³⁹ Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна. Директивата има за цел да допринесе за осигуряване биологичното разнообразие чрез запазване на естествените местообитания, както и на дивата фауна и флора върху европейската територия на държавите-членки. Мерките, взети в изпълнение на директива, имат за цел да запазят или възстановят благоприятното състояние на запазване на естествените местообитания и видовете диви животни и растения от интерес за Общността. Мерките вземат под внимание икономическите, социалните и културните изисквания, както и регионалните и местните особености. Директивата предвижда изграждане на единна европейска екологична мрежа на специалните защитени зони, наречена „Натура 2000“. Тази мрежа, състояща се от територии, обхващащи естествените местообитания от приложение I, както и местообитанията на видовете от приложение II към Директивата, дава възможност за запазването или където е подходящо, възстановяването на благоприятно състояние на запазване на тези типове естествени местообитания и местообитанията на видовете в техния естествен район на разпространение.

⁴⁰ **КОНВЕНЦИЯ по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES) влиза в сила през 1975 г. 183 държави и регионални организации са страни по Конвенцията, включително Европейския съюз (ЕС) и неговите държави-членки. С конвенцията се определя различни степени на регулиране за търговията с различните видове растения и животни – посочени в Приложения:**

- **Приложение I** включва застрашените от изчезване видове, търговията с които трябва да бъде строго регулирана и да се разрешава само при извънредни обстоятелства.
  - **Приложение II** включва видове, които макар в момента да не са непременно застрашени от изчезване, биха могли да станат такива, освен ако търговията с такива видове не бъде строго регулирана. За да се улесни извършването на по-ефективен контрол на тези видове, приложението може да включва подобни видове — тези, които са сходни на видовете, които са застрашени.
  - **Приложение III** включва видове, които са регулирани от дадена страна и за които се изисква сътрудничеството на другите страни, за да се контролира тяхната експлоатация чрез международната търговия.
- Съгласно Конвенцията CITES се използват разрешителни и сертификати, за да се регулира и наблюдава търговията със застрашени видове. Те се издават от определените управляващи органи на всяка страна (в ЕС — от органите на държавите членки).
- С **Решение (ЕС) 2015/451 на Съвета от 6 март 2015 година** - Европейския съюз се присъединява към Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES) (ОВ L 75, 19.3.2015 г., стр. 1—3).

⁴¹ Регламент (ЕО) № 865/2006 на Комисията от 4 май 2006 година за установяване на подробни правила за прилагане на **Регламент (ЕО) № 338/97 относно защитата на видовете от дивата фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях**.

В Червената книга⁴² на IUCN⁴³ е в категория „Слабо засегнат“ (LC)⁴⁴.

Видът е включен е в ЕЕР на ЕАЗА.

Оценка на съществуващото заграждение: Вълците са настанени в заграждение с размер 113,3 кв.м., което е на границата на минималните изисквания съгласно НАРЕДБА № 6.

Оценка на благосъстоянието: Заграждението е с малка територия, която не позволява да се сформира по-голяма глутница - за получаване на необходимата социална структура и за проявяване на естествено поведение. Липсват места за отстъпление и усамотение. Необходимо е преместване в **ново заграждение**.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни, но мрежата е доста стара и ръждясала.

Възможност за размножаване: Планира се размножаване.

Планирани подобрения: За този вид се планира изграждане на **ново заграждение от 645 кв.м. в северозападната част на зоопарка**, като се интегрира свободна площ. Заграждението ще бъде от две части, една голяма, основна от около 500 кв.м. и по-малка от около 145 кв.м. Подробно описание на планираната реконструкция се съдържа в „**План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.)**“.

3.3. Чакал (*Canis aureus*)

Отглеждани екземпляри – 1 бр.

Описание на вида: Чакалът е хищен бозайник от семейство Кучета (*Canidae*).

Чакалът е среден на ръст хищник, един от най-големите представители на чакалите.

⁴² Червената книга/Червеният списък на световно застрашените видове е анотиран списък на редки и застрашени от изчезване животни и растения, съставен и поддържан от Международния съюз за защита на природата. Списъкът се води от 1948 година и непрекъснато се допълва и обновява. Това е най-пълният и точен списък на животинските и растителни видове, които са уязвими, застрашени или критично застрашени от изчезване. Всеки вид се оценява периодично - на всеки 5 години, за да се следи има ли промяна в състоянието на неговата популация.

⁴³ Международния съюз за защита на природата (**International Union for Conservation of Nature, IUCN**) е международна природозащитна организация, която се грижи за опазване на природните ресурси.

⁴⁴ Категории на застрашеност (природозащитен статус) според Червената книга на Международен съюз по опазване на природата (*International Union for Conservation of Nature, IUCN*):

EW – Extinct in the wild – Изчезнал от природата

CR – Critically Endangered – Критично застрашен

EN – Endangered – Застрашен

VU – Vulnerable – Уязвим

NT – Near Threatened – Почти застрашен

LC – Least Concern – Слабо засегнат

DD – Data Deficient – С недостатъчно данни

Дължината на тялото на чакала обикновено не надминава 85 см. Опашката му е къса и заема една трета от дължината на тялото. Задната част на ушите и главата са ръждиви. Муцуната му е кафяво-рижа, с мръсно белезникава линия около горната устна, долната част на муцуната и гърлото. Възглавничките на средните пръсти са сраснали в основата си. Ареалът на вида обхваща Източна /на юг до Южна Кения/, част от Западна и Северна Африка, значителни части на Югоизточна Европа, южните части на Азия до Индия и Тайланд. В Европа чакалът е разпространен предимно на Балканите. Типичните местообитания на чакала у нас и на Балканите са непроходимите храсталаци в низините, гористите и гъсто обрасли крайречни и блатисти участъци, редуващи се с открити терени. Чакалът е предимно нощно животно. През деня се придържа близо до убежищата си. Обикновено размножаващите се двойки имат свои територии и образуват семейни глутници. Средно раждат по 4 – 5 малки. Чакалът е всеяден до голяма степен, но основната му храна се състои от гризачи и птици. Не се отказва и от мърша, особено през зимата. Растителната храна като плодове и луковици също е силно застъпена. Характерен звуковокомуникационен сигнал е нощното виене. Той е по-чест и силен, където е по-голяма плътността на семейните групи.

Консервационна значимост: Видът не е консервационно значим, но се предвижда да остане включен в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – за образователни дейности.

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 4 на ЗБР, както и в списъка на контролираните, по силата на Закон за лова и опазване на дивеча, видове. Състоянието на вида у нас е стабилно, като българската популация е най-голямата в Европа. В международен план видът е включен в CITES:III, CITES EU: C. Видът е включен и в Червената книга на IUCN в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Оценка на заграждението: Обитават заграждение с размери 24,4 кв.м. и вътрешно помещение от 18 кв.м. и височина 2,5 м. Заграждението е прекалено малко за отглеждането на този вид и не отговаря на изискванията на НАРЕДБА № 6.

Оценка на благосъстоянието: Отглеждането само на един екземпляр и то на малката територия не съответства на биологичните потребности на вида и не позволява да се проявява естественото поведение. Стресиран е. Няма възможност да се отдалечи от публиката и да се усамоти. Необходимо е преместване в **ново заграждение**.

Възможност за размножаване: Предвидено е създаване на семейна група и размножаване само до достигане на малка група, състояща се от двамата родители и 3-4 приплода.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: Планира се изграждане на **ново заграждение с размер 175 кв.м.** За целта е наличен, добре озеленен с трева и живи дървета терен - в северната част на зоопарка. Допълнително озеленяване не е необходимо. Ще се изградят леговища и бърлоги от естествени материали. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.4. Червена лисица (*Vulpes vulpes*)

Отглеждани екземпляри – 2 бр.

Описание на вида: Лисицата е хищен бозайник от семейство Кучета (*Canidae*). Тя е най-големият вид от род Лисици (*Vulpes*). Има доста широк ареал на разпространение. Обитават Северна Америка и Евразия, както и части от Северна Африка. Обитава различни биотопи, от прерии и полупустини до гори, степи и лесостепи. Цветът на козината на лисицата обикновено е оранжевочервен, с бял корем и черни уши и крака. Очите са златисто-жълти, с вертикални зеници, като при котките. Опашката е дълга и рунтава, завършваща с бяло връхче. Теглото на лисицата е 6 – 10 кг. Дължината на тялото достига от 80 до 110 см. През есента и зимата козината и се сгъстява, а на пролет част от нея опада и намалява дължината си. Лисиците са всеядни. Хранят се с гризачи, птици, насекоми, плодове, червеи, мърша, яйца и др. Размножителният период на лисицата варира в зависимост от географския район, който обитава. Една женска може да се чифтоса с няколко мъжки, но накрая избира да живее само с един. Женската средно ражда по 6 малки. Мъжкият лолува и носи храна на майката и малките. Лисиците комуникират с различни звуци. В плен живеят около 12 години, а в природата, значително по-малко.

Консервационна значимост: Видът не е консервационно значим, но се предвижда да остане включен в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – за образователни дейности.

Природозащитен статус: В международен план видът е включен в CITES:III. Видът е включен и в Червената книга на IUCN в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Оценка на заграждението: Лисиците се отглеждат в заграждение от 28 кв.м. с вътрешно помещение от 4 кв.м. Заграждението е старо, не поддържано. Мрежата е стара и ръждясала.

Оценка на благосъстоянието: Макар, че заграждението успява с малко да покрие минималните изисквания за отглеждане на този вид, то е недостатъчно по размер и не съответства на биологичните потребности и поведението на вида. Лисиците са активни животни, нуждаещи се от движение. Малката територия предразполага към проявяване на стереотипно поведение. Необходимо е преместване в **ново заграждение**.

Възможност за размножаване: За тях не се предвижда размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: За този вид се планира изграждане на **ново заграждение с размер 100 кв.м.** За целта е наличен, добре озеленен с трева и живи дървета терен – в близост до старото заграждение за мечки. Допълнително озеленяване не е необходимо. Ще се изградят леговища и бърлоги от естествени материали. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.5. Белка (*Martes foina*)

Отглеждани екземпляри – **1 бр.**

Описание на вида: Белката е дребен хищник от сем. Порови (*Mustelidae*). По външен вид прилича на златката, но е по-тежка от нея, главата е по-закръглена, козината е груба, с редки косми, със сивкав оттенък. Има бяло петно на шията, което се разклонява до предните крайници. Краката и опашката са тъмнокафяви, а носъл е леко червеникав. Мъжките достигат от 40 до 70 см., с опашка до 30 см. и тегло до 2,4 кг. Женските са по-дребни. Среща се както в планините, така и в равнините. Прави леговищата си в скални пукнатини и хралупи на дърветата. Среща се и в населените места, където нанася вреди на домашните птици. Храни се предимно с гризачи, птици, гущери, земноводни, насекоми и плодове. Достига полова зрялост на 2 години. Ражда от 2 до 7 малки. Живее от 8 до 11 години.

Консервационна значимост: Видът не е консервационно значим, но се предвижда да остане включен в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – за образователни дейности.

Природозащитен статус: Видът е включен и в Червената книга на IUCN в категория „Слабо засегнат” (LC).

Оценка на заграждението: Белката е настанена в старо заграждение от 9 кв.м.

Оценка на благосъстоянието: Макар, че заграждението успява с малко да покрие минималните изисквания за отглеждане на този вид, то е недостатъчно като площ и не съответства на биологичните потребности и поведението на вида. Липсва необходимата аранжировка. Необходимо е преместването му в **ново заграждение**.

Възможност за размножаване: За вида не се предвижда размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: За този вид се планира изграждане на **ново заграждение от волиерен тип, с размер 20 кв.м. и височина 3 м.** За целта е наличен, добре озеленен с трева и живи дървета терен между вълци и лисици. Допълнително озеленяване не е необходимо. Ще се изградят дървени конструкции за катерене и места за укритие. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.6. Пор Фретка (*Mustela putorius furo*)

Отглеждани екземпляри – **1 бр.**

Описание на вида: Фретката, известна още като домашен пор е опитомена форма на черния пор. Колонии от диви фретки са установени в райони, където нямат конкуренция с други хищници с подобна големина, като Шетландските острови, Шотландия и в отдалечените райони на Нова Зеландия. Козината им обикновено е кафява, черна, бяла или смесена. Дължината и е около 50 см, включително 13 см. опашка. Тежат от 0,7 до 2 кг., като женските са по-дребни. Както при други порови, фретките имат миризливи жлези, близо до ануса си, секретите от които се използват за маркиране на територията им. Достигат полова зрялост на около 6 месечна възраст. Раждат между 3 и 7 малки. Женските могат да имат две или три бременности годишно. Фретките прекарват от 14 до 18 часа в сън. Най-активни са по време на здрач, сутрин и вечер. Фретките са самотно живеещи животни, но в домашни условия могат да живеят и в социални групи. Ако са развалнувани, фретките могат да изпълнят поведение наречено „поров танц на войната”, характеризиращ се със скокове и блъскане в предмети. Всъщност танцът не е агресивен, а радостна покана за игра. Фретките са месоядни животни и се хранят със всякаква малка плячка. Имат къса храносмилателна система и

бърз метаболизъм, така че трябва да се хранят често. Средната им продължителност на живота е 7 – 10 години.

Консервационна значимост: Видът не е консервационно значим, но се предвижда да остане включен в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – за образователни дейности.

Природозащитен статус: Видът няма природозащитен статус.

Оценка на заграждението: Фретката е настанена в старо заграждение от 8,3 кв.м. и височина 1,5 м. Има вътрешно заграждение от 2 кв.м. и височина 1,5 м.

Оценка на благосъстоянието: Макар, че заграждението успява с малко да покрие минималните изисквания за отглеждане на този вид, които са 6 кв.м., то е малко по размер и не дава възможност за нормално поведение на тези животни. Липсват конструкции за катерене и укритие. Необходимо е преместването му в **ново заграждение**.

Възможност за размножаване: За вида не се предвижда размножаване. Размножаване е възможно само в случай, че предварително е планирано къде ще отидат приплодите.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: За този вид се планира изграждане на **ново заграждение от волиерен тип, с размер 35 кв.м. и височина 3 м.** За целта е наличен терен от източната страна на старият мечкарник. Ще се изградят дървени конструкции за катерене и къщички за укритие. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.7. Горска улулица (*Strix aluco*)

Отглеждани екземпляри – **2 бр.**

Описание на вида: Горската улулица е птица от сем. Совови (*Strigidae*). Има две фази на окраската – сиво-кафява до кафява и ръждива до светло-ръждива до червена. Горната страна на тялото е изпъстрена с напречни ивици и различни по големина надлъжни петна, образуващи по темето неясни радиални ивици. Лицевият диск е сив, до клюна почти бял. Гърдите и коремът са изпъстрени с надлъжни и напречни тъмни резки и петна. Пръстите са оперени до ноктите. Клюнът е сиво-жълтеникав до жълто зелен. Ирисът е жълто-кафяв. Дължина на тялото 36 – 40 см. Размах на крилете 94 – 104 см. Гнездовият и ареал обхваща Европа, Северозападна Африка и Югоизточна Азия. В

България се среща в планини и равнини до около 1750 м.надм.височина, но по-често от 200 до 600 м.надм.височина. Обитава стари широколистни гори, хралупести крайречни дървета, единични дървета сред открити полета, паркове и градини. Гнезди в хралупи по дърветата. Снася от 2 до 4 яйца. Храни се с дребни бозайници, гризачи, птици, влечуги, земноводни, насекоми, охлюви. Ловува нощем.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 3⁴⁵ на ЗБР. В международен план видът е включен в CITES:II, CITES EU: A. Видът е включен и в Червената книга на IUCN в категория „Слабо засегнат” (LC).

Оценка на заграждението: Видът е настанен в стара волиера от 7,8 кв.м. и височина 2,5 м., което е на границата на минималните изисквания съгласно НАРЕДБА № 6, където е посочено че са необходими 7,5 кв.м.

Оценка на благосъстоянието: Заграждението е малко и не съответства на биологичните потребности и поведението на вида. Необходимо е преместването му в ново заграждение.

Възможност за размножаване: За вида се предвижда размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: За този вид се планира изграждане на **ново** заграждение от волиерен тип, с размер 50 кв.м. и височина 4-5 м. За целта е наличен терен в централната част на зоопарка. Ще се обособят зони и хралупи за гнездене. Наличните дървета ще се интегрират в заграждението. Подробно описание на планираната реконструкция се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.8. Бял щъркел (*Ciconia ciconia*)

Отглеждани екземпляри – 2 бр.

Описание на вида: Белият щъркел е едра птица, представител на сем. Щъркелови (*Ciconiidae*). Палеарктичен вид, който гнезди в Европа (без Финландия, Норвегия, Англия, Ирландия, Исландия, Кипър), Азия и Африка. В България е гнездещо-прелетен, преминаващ и по изключение зимуващ вид. Дължината на тялото на щъркела е 100-115

⁴⁵ Чл. 37 от ЗБР – „За защитени на територията на цялата страна се обявяват дивите животински и растителни видове, посочени в приложение № 3“.

см., размахът на крилете е 195 – 215 см., а теглото 2,3 – 4,5 кг. Краката и шията са дълги и има дълаг, прав и заострен клюн. Перата на тялото са бели, а на крилата, черни. Гръдните пера са дълги и нахъдени. Ирисите са матовокафяви или сиви. Възрастните птици са с яркочервен клюн и крака. Крилата са дълги и широки и дават възможност на птицата да се рее в порет. При полет шията е изпъната напред, а краката назад. При миграциите, белият щъркел образува големи ята, в които могат да се включат и други мигриращи видове птици. Щъркелът гнезди в селищата или в непосредствена близост до тях. Изгражда гнездата си върху комини, стълбове, покриви и стари изсъхнали дървета. Гнездото е с големи размери и се ползва всяка година от една и съща двойка. Образува постоянни двойки, които всяка година отглеждат от 1 до 6 молки. Малките отлитат с родителите си при есенната миграция на юг. Щъркелът обикновено намира храната си по открити площи – ливади, ниви, в близост до водоеми. В менюто му влизат насекоми, червеи, влечуги, земноводни, малки бозайници. По-рядко се хранят с яйца, млади птици, риби, мекотели, ракообразни. Издават характерен тракащ звук с клюна си най-често след копулация или когато демонстрират надмощие.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитен статус: Видът е включен в **Приложения 2 (със знак“!”)** и **Приложение 3 на ЗБР**. В **Червената книга на България** в категория „Уязвим“ (VU).

Включен е и в **БеК-II, БоК-II**, както и в **ДП-I**.

В **Червената книга на IUCN** е в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Оценка на заграждението: Видът се отглежда в заграждение от 270 кв.м. Заграждението е подходящо за отглеждане на щъркели с нарушена летателна способност.

Оценка на благосъстоянието: Размерът на заграждението е подходящ за отглежданият брой щъркели. Липсва водна площ, с водна растителност, която е важна част от хабитата на щъркелите. Необходимо е преместването им в ново заграждение.

Възможност за размножаване: За вида се предвижда размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно за хора и животни.

Планирани подобрения: За този вид се предвижда преместване в **новото заграждение за лопатари**, което ще е с площ **905 кв.в**. Предвижда се и изграждането на навес **30 кв.м.**, който ще е затворен от трите си страни, както и отпред, до половината. **Предвидена е и водна зона**. В тази смесена експозиция ще се отглеждат птици с

нарушена летателна способност. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.9. Обикновен паун (*Pavo cristatus*)

Отглеждани екземпляри – **5 бр.**

Описание на вида: Паунът е представител на сем Фазанови (*Phasianidae*).

Паунът е широко разпространен в Пакистан, Индия и Шри Ланка. В Индия се счита за свещена птица и е защитен вид. Поради одомашняването си е разпространена в цял свят, където се отглежда в домашни условия. Паунът има ясно изразен полов диморфизъм. Мъжките са ярко оцветени с дълги пера на опашката. Дължината на тялото е около 100 – 125 см., а опашката може да достигне 1,5 – 2 м. Мъжките тежат 4-6 кг., а женските достигат до 4 кг. Цветът на перата им може да има различен цвят, в зависимост от селекцията. Паунът е полигамна птица. Мъжките живеят в групи с по няколко женски. Снасят на земята от 4 до 10 яйца. Продължителността на живота им е около 20 години.

Консервационна значимост: Паунът не е консервационно значим. Предвижда се да останат включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ за образователни дейности.

Природозащитен статус: Паунът е включен в Червената книга на IUCN в категория - „Слабо засегнат“(LC).

Оценка на заграждението: Отглеждат се в заграждение с размер 51,6 кв.м. и вътрешно помещение от 23 кв.м. Заграждението отговаря на минималните изисквания за този вид, но е старо и амортизирано.

Оценка на благосъстоянието: Птиците имат необходимата среда за отглеждане. Необходимо е допълнително озеленяване с храсти, които да не да бъдат изкълвани, напр. хвойнови.

Възможност за размножаване: Не се планира размножаване.

Безопасност: Птиците не са агресивни и са подходящи за **свободно отглеждане**. Необходимо е да не се допуска да напускат територията на зоопарка.

Планирани подобрения: Свободно отглеждане. Обособяване на места за хранене и нощуване, с кацалки на височина, непозволяваща атака от хищници.

3.10. Декоративни кокошки (*Gallus domesticus*)

Отглеждани екземпляри – 16 бр.

Описание на вида: Породи домашни кокошки.

Консервационна значимост: Кокошките не са консервационно значими. Предвижда се да останат включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ за образователни дейности.

Природозащитен статус: Като домашни животни нямат природозащитен статус.

Оценка на заграждението: Отглеждат се в заграждение с размер 6.4 кв.м. и височина 1,9 м. Макар, че няма определени изисквания за размера на заграждението за кокошки, то съществуващото заграждение е прекалено малко за отглеждания брой. Приемливо е ако се използва само за пренощуване, а през деня са пуснати свободно.

Оценка на благосъстоянието: В заграждението няма как да се направи необходимото обзавеждане и озеленяване.

Възможност за размножаване: Не се планира размножаване.

Безопасност: Птиците не са агресивни и са подходящи за **свободно отглеждане**. Необходимо е да не се допуска да напускат територията на зоопарка.

Планирани подобрения: Свободно отглеждане. Обособяване на места за хранене и нощуване, с кацалки на височина, непозволяваща атака от хищници. Възможно е да бъдат прибирани във вътрешно помещение за нощуване.

3.11. Токачка (*Numida meleargis*)

Отглеждани екземпляри – 5 бр.

Описание на вида: Токачката е представител на сем. Токачкови (*Numididae*). Родината и е Африка, където се среща в диво състояние. Одомашняването и е довело до разпространението и на много континенти. Обитава, топли, сухи и открити местности с рядка храстова и дървесна растителност. Токачката е птица с дължина 53 – 58 см., със закръглено тяло и малка глава. Тежи около 1,3 кг. Оперението по тялото и е сиво-черно, напръскано с бели петънца. Липсва оперение по главата и има жълтеникаво или червеникаво костно образувание и червено-сини области по кожата. Крилете и опашката са къси. Токачките живеят на големи ята, които формират в извън размножителният период. Видът предпочита да живее на земята и излита само при подплашване. Хранят се с разнообразна растителна и животинска храна – семена, плодове охлюви, насекоми,

паяци, червеи, жаби, гущери и др. Токачките имат силни крака, с които разравят почвата в търсене на храна, подобно на кокошките. Снасят в ямка издълбана в земята- Снасят 6 – 12 яйца, които женската мъти. Малките растат много бързо. Средната продължителност на живота и е 10 – 12 години.

Консервационна значимост: Токачката не е консервационно значим вид. Предвижда се да останат включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ за образователни дейности.

Природозащитен статус: Токачката е включена в Червената книга на IUCN в категория - „Слабо засегнат“(LC).

Оценка на заграждението: Отглеждат се в заграждение с размер 21 кв.м. и вътрешно помещение от 3 кв.м. и височина 1,8 м. Заграждението отговаря на минималните изисквания за този вид, но е старо и амортизирано.

Оценка на благосъстоянието: Птиците имат необходимата среда за отглеждане. Необходимо е допълнително озеленяване с храсти, които няма да бъдат изкълвани, напр. хвойнови.

Възможност за размножаване: Не се планира размножаване.

Безопасност: Птиците не са агресивни и са подходящи за **свободно отглеждане**. Необходимо е да не се допуска да напускат територията на зоопарка.

Планирани подобрения: Свободно отглеждане. Обособяване на места за хранене и нощуване, с кацалки на височина, непозволяваща атака от хищници.

3.12. Декоративни зайци (*Lepus europaeus*)

Отглеждани екземпляри – **5 бр.**

Описание на вида: Порода декоративни зайци.

Консервационна значимост: Зайците не са консервационно значими. Предвижда се да останат включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ за образователни дейности в смесена експозиция с морско свинче.

Природозащитен статус: Като домашни животни нямат природозащитен статус.

Оценка на заграждението: Отглеждат се в заграждение с размер 5.4 кв.м. и височина 1,4 м. и вътрешно помещение от 2,3 кв.м. Макар, че няма определени изисквания за размера на заграждението за зайци, то съществуващото заграждение е прекалено малко за отглеждания брой.

Оценка на благосъстоянието: Отглеждането на малка територия може да доведе до конфликти и сбивания между мъжките зайци.

Възможност за размножаване: Не се планира размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно.

Планирани подобрения: Предвижда се преместването им в **ново заграждение от 20 кв.м.**, в източната част на зоопарка, където ще живеят заедно с морски свинчета. Ще се изградят къщички за укрития. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

3.13. Морско свинче (*Cavia porcellus*)

Отглеждани екземпляри – **5 бр.**

Описание на вида: Морското свинче е вид гризач от род Морски свинчета (*Cavia*). Морското свинче води началото си от Андите. Опитомено е за първи път 5000 г.пр.н.е. от племена в региона на Андите. Испански, холандски и английски търговци го пренасят в Европа, където то придобива популярност като екзотично животно. Морското свинче във вида, в който го познаваме не се среща в природата. Познати са 11 породи морски свинчета, като цветовете и цветовите комбинации са много.

Консервационна значимост: Морските свинчета не са консервационно значими. Предвижда се да останат включени в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ за образователни дейности в смесена експозиция със зайци.

Природозащитен статус: Като домашни животни нямат природозащитен статус.

Оценка на заграждението: Отглеждат се в заграждение с размер 7,5 кв.м. и височина 1 м. и вътрешно помещение от 4 кв.м. Заграждението отговаря на изискванията, определени в Наредба №6.

Оценка на благосъстоянието: Заграждението дава възможност за това животните да се чувстват добре. Препоръчително е да се внесат дънери и да се направи малка конструкция за катерене.

Възможност за размножаване: Не се планира размножаване.

Безопасност: Заграждението е безопасно.

Планирани подобрения: Предвижда се преместването им в **ново заграждение от 20 кв.м.**, в източната част на зоопарка, където ще живеят заедно със зайци. Ще се

изградят къщички за укрития. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

4. Видове, които се планира да бъдат изведени от колекцията

Поради реструктуриране на загражденията на територията на зоопарка, както и поради включването на нови, консервационно значими видове, се предвижда от колекцията да бъдат изведени следните видове животни: **Етиопска зелена морска котка (*Chlorocebus aethiops*)**, **Камерунска коза (*Capra hircus*)**, **Щраус (*Struthio camelus*)**, **Вълнист папагал (*Melopsittacus undulates*)**, **Папагал Корела (*Nymphicus hollandicus*)**, **Ловен фазан (*Phasianus colchicus*)**, **Сребърен фазан (*Lophura nycthemera*)**, **Златен и жълтозлатен фазан (*Chrysolophus pictus*)**, **Кралски фазан (*Symaticus reevesii*)**, **Диамантен фазан (*Chrysolophus amherstiae*)**, **Тракийски кеклик (*Alectoris chukar*)**, **Яребица (*Perdix perdix*)**, **Японски пътпъдък (*Coturnix japonica*)**, **Гълъби (*Columba livia*)**, **Чинчила (*Chinchilla lanigera*)** и **Нутрия (*Myocastor coypus*)**.

Посочените по-горе видове се планира да бъдат настанени в други зоологически градини и/или на друго подходящо за тяхното отглеждане място.

VII. ВИЗИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА КОЛЕКЦИЯТА

Стратегическа цел при разработването на настоящия *План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.)* е развитието на колекцията по такъв начин, че тя не просто да се освремени, а да се включат именно такива видове, чрез които да се осъществи трансформирането на зоопарка в **ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР**, който представя видове и местообитания, типични за НП „Централен Балкан“ и НП „Българка“, и по този начин да се повиши екологичната значимост на зоологическата градина и да се развие нейната консервационна роля.

Малката площ на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА – ГАБРОВО“ и необходимостта от оптимално организиране на експозиционните площи налага избор на **видове в колекцията - представящи българската фауна, и организирането им в зони на таксономичен и биотопен принцип.**

1. Организация на експозицията

Експозицията се организира на **таксономичен и биотопен принцип** (по групи видове животни) с обособяване на следните типове природни местообитания: **горски, скални, планинско-ливадни** и настаняване на подходяща растителност в хабитатите и около тях като фон или кадриращ погледа на посетителя елемент ще допринесе за доизграждане и оформяне на характерната за дадения вид среда.

Предвидено е **обвързване на представените животни с ролята им в природните екосистеми в защитените територии** в близост (основно Национален парк „Централен Балкан“ и Природен парк „Българка“) и **мястото им в народния фолклор – приказки, песни, предания и легенди**, чрез различните начини на предаване на разказ и послание към посетителите.

Представянето на животните в ролята им на приказни герои ще подчертае и друг важен аспект на главната цел за обявяването на Природен парк „Българка“ – да бъде образец за дълготрайно хармонично взаимодействие на човека и природата, традиционно устойчиво ползване на природните ресурси с уважение към всички обитатели на общия ни дом. Така ще се подчертае и етнографската специфика на тази защитена природна територия.

ЗОНА „ХИЩНИЦИ“

Обособява се в западната част на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ около старото заграждение на мечките. При организацията на тази зона акцент се поставя върху изграждане на пълноценна среда за живот и размножаване на видове, като: **вълк, чакал, лисица, белка и пор** (Фиг.9). Хабитатите на животните се предвижда да се оформят като **горски биотопи**.

В същата зона попада и „**Образователен център**“, който се настанява в старото заграждение за **мечка**, като по този начин експозицията се „допълва“ и с този вид – макар и само посредством **информационни и образователни материали**, които ще бъдат представени в сградата на Образователния център. Планира се да се обособи **към посветен на мечката**, в който да се инсталират подходящи информационни материали

и интерактивни експозиции за вида, неговата биология, разпространение, местообитание, поведение и роля в екосистемата. В рамките на образователната програма ще бъде комуникиран и конфликтът „човек-мечка“. Ще бъдат представени и консервационни дейности, реализирани на територията на НП „Централен Балкан“ (съгласно „План за управление на НП „Централен Балкан“ 2016-2025 г.)

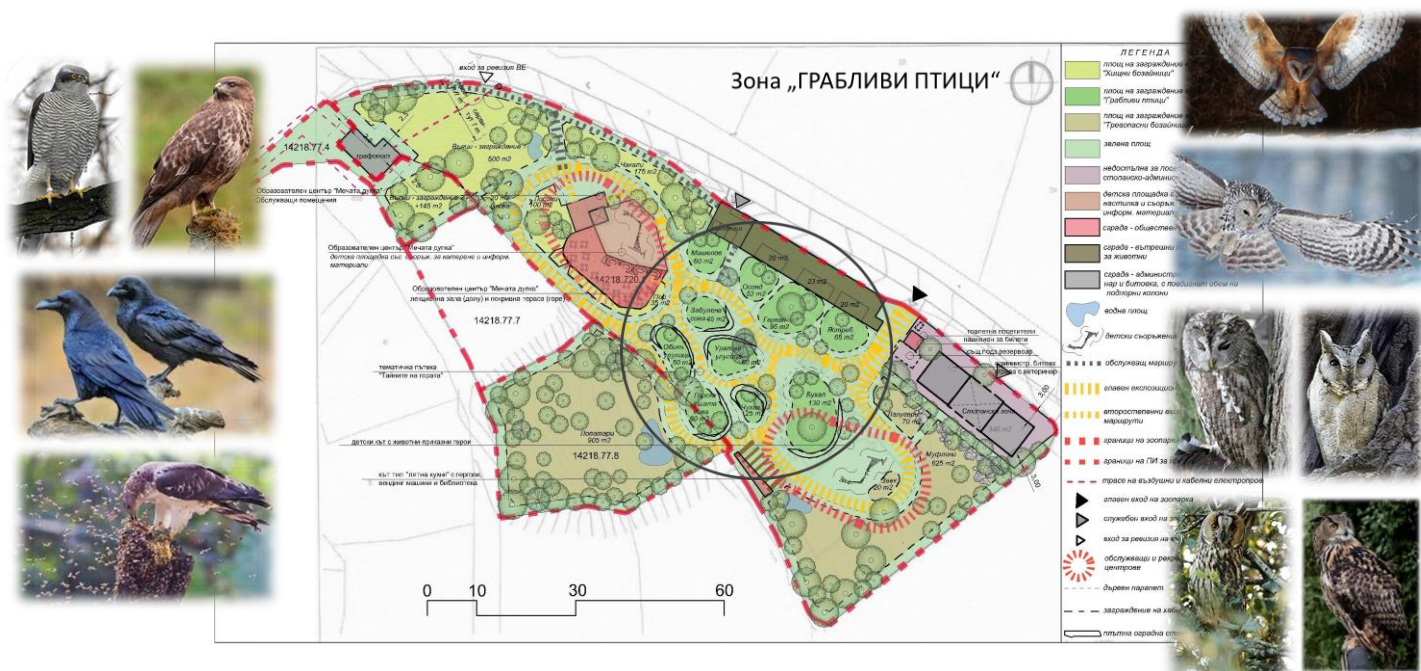
Фиг.9 – „Зоологическа градина – Габрово“ – пространствено разположение на зона „ХИЩНИЦИ“, която включва в експозиция **вълк, чакал, лисица, белка и нор** и представянето на **горски биотопи**. (Снимки: Интернет, План-схема: д-р арх., л.арх. Младен Танов)

ЗОНА „ГРАБЛИВИ ПТИЦИ“

Обособена е в централната част на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ като територията е поделена за **дневни грабливи птици** – **голям ястреб, обикновен или белоопашат мишелов, осояд и гарван гробар**, за които ще се изградят волиери пред/към съществуващата сграда (бивш овчарник), която позволява да се обособят и вътрешни помещения (като място за гнездене и нощуване в студените дни) и изцяло нови волиери за отглеждане и размножаване на нощни грабливи птици - **забулена сова, уралска улулица, бухал, чухал, горска ушата сова и обикновена улулица**. (Фиг.10)

Избраните видове са консервационно значими у нас и са **характерни** за планинските горски и скални биоти на Старопланинската природно-географска

област. Оформлението на хабитатите ще подчинено на нуждата от пресъздаване на тези местообитания. Планира се в тази зона да бъде обособена **образователна тематична пътека „Тайните на гората“** между волиерите на нощните грабливи птици и през територията на целия зоопарк.

Фиг.10 – „Зоологическа градина – Габрово“ – пространствено разположение на зона „ГРАБЛИВИ ПТИЦИ“, която включва в експозиция *голям ястреб, обикновен или белоопашат мишелов, осояд, гарван гробар, забулена сова, уралска улулица, бухал, чухал, горска ушата сова* и обикновена улулица, и представянето на *горски и скални биотопи*.

(Снимки: Интернет, План-схема: д-р арх., л.арх. Младен Танов)

ЗОНА „ТРЕВОПАСНИ“

Обособена е в югоизточния край на зоопарковата територия. Тази зона включва заграждения за чифтокопитните видове *муфлони* и *елени-лопатар* (които имат индиректно консервационно значение заради ролята им в опазване и възстановяване на дивите популации на лешоядите и други видове грабливи птици), както и експозиция на *лалугер*. В същата зона ще бъдат представени и гризачи: *заек* и *морско свинче*. Хабитатите за тревопасните се оформят като **планинско-ливадни биото**пи с елементи от скалните ландшафти (Фиг.11).

В тази зона се предлага да бъде организирана „Библиотека на открито“ с места за почивка и четене на приказки, както и тематичен детски кът с декоративни

скулптури и скулптури-катурушки на характерни животни, приказни герои - „Приказен кът на животните“, който ще бъде обвързан и с маршрута „Тайните на гората“ преминаващ през територията на цялата зоологическа градина с цел да се запознаят посетителите с представените в колекцията екземпляри от видове (напр.: вълк, лисица, елен, заек, бухал, гарван и т.н.).

Фиг.11 – „Зоологическа градина – Габрово“ – пространствено разположение на зона „ГРАБЛИВИ ПТИЦИ“, която включва в експозиция *елен-лопатар, муфлон, лалугер, заек, морско свинче* и представянето на *планинско-ливадни биотопи*.
(Снимки: Интернет, План-схема: д-р арх., л.арх. Младен Танов)

2. НОВИ ВИДОВЕ в зоопарковата колекция/експозиция

Тематичната обвързаност на зоопарковата колекция с намиращите се в близост важни обекти от националната екологична мрежа - НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН“, ПРИРОДЕН ПАРК „БЪЛГАРКА“, защитени местности и природна забележителност, както и седем защитени зони, сред които *Защитена зона "Българка" - BG0000399, Защитена зона "Централен Балкан - буфер" - BG0001493 и Защитена зона "Централен Балкан - буфер" - BG0002128* дефинират и основните типове местообитание и населяващите ги животни, които са избрани именно с цел - да бъде пресъздадена фауната на посочените защитени територии, като по този

начин се формира/създава ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР.

Това са горски местообитания и планински пасищни територии и скални ландшафти, като за предложените зони – „Птици“ и „Тревопасни“ се предлага допълване на колекцията с **нови видове**, а в зона „Хищници“ **ще се запазят сега съществуващи видове**, като ще се групират в семейни двойки или групи /глутници/. За някои видове, като белка и пор фретка, се препоръчва поединично отглеждане.

Голяма част от видовете са с **висок природозащитен статус**⁴⁶ в България и Европа и за тях са планирани „*ex-situ*“ и „*in-situ*“ дейности, съобразени с **Плановите за действие** за съответните видове (когато това е приложимо), а консервационните цели и конкретните мерки и дейности са подробно разписани в „**План за консервационни дейности на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.)**“.

2.1. Голям ястреб (*Accipiter gentilis*)

Описание на вида: Големият ястреб (*Accipiter gentilis*), наричан още **герак**, е граблива птица от семейство Ястребови (Accipitridae). Другите имена на този вид ястреб са **ястреб-кокошкар, крагуй и атмаджа**.

При мъжките птици горната страта на тялото и тъмносиво-кафява, а долната страна е сиво-белезникава. Клюнът е черен, а краката лимоненожълти. Женските са с по-големи размери. Горната страна на тялото им е с кафяв оттенък.

Гнездещо-прелетен, преминаващ и зимуващ вид.

Много от гнездовите находища са в националните паркове "Централен Балкан", "Рила" и "Пирин", природните паркове "Странджа", "Врачански Балкан", в резервати и защитени местности. Обитава разредени широколистни, смесени и иглолистни гори, изпъстрени с обширни поляни в съседство с обработваеми площи и пустеещи земи и други открити пространства предимно в предпланини и планини. Строи големи гнезда, но използва и стари гнезда на други хищни или на вранови птици. Обикновено всяка двойка има по 2–3 гнезда в гнездовата си територия, които птиците използват през различни години. Мъти 35–38 дни. Младите напускат гнездото на около 40 дни след излюпването си.

⁴⁶ Природозащитният статус на посочените видове е подробно описан по-долу.

Храни се с дребни и средно големи птици (диви и домашни) и бозайници. Птиците са основната му храна. Ловува гълъб, яребица, фазан, пъдпъдак и зимно бърне. От бозайниците предпочита див заек, катерица, лалугер, сънливец и др.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 3 на ЗБР. Включен в Червената книга на България в категория „Застрашен“ (EN), а в международен план е включен в: БеК-II, CITES:II и CITES EU:A, БоК-II. В Червената книга на IUCN е в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: За този вид се предлага изграждането на **ново външно покрито с мрежа заграждение от 52 кв.м към съществуваща сграда (бивш овчарник) - с вътрешно помещение от 20 кв.м.** Височина на външното заграждение следва да е 4-5 м, като се използва професионална мрежа. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.2. Гарван (*Corvus corax*)

Описание на вида: Гарванът (*Corvus corax*), познат още и като *гарван гробар*, е едра чисто черна птица от семейство Вранови (*Corvidae*), разред Вrabчоподобни (*Passeriformes*).

Среща се по цялата територия на Северното полукълбо, включително и в България. Гарванът е най-широко разпространената вранова птица. Разпознати са най-малко осем подвида с малка вариация във външните характеристики, въпреки че нови изследвания показват значителни генетични различия между популациите от различни региони.

Гарванът е една от двете най-едри вранови птици заедно с дебелоклюнатата врана (*Corvus crassirostris*) вероятно е най-тежката вrabчоподобна птица. Може да живее до 21 години на свобода. Дължината на тялото му е от 54 до 78 см, размахът на крилете от 100 до 130 см. Теглото му достига до 1,6 кг. Има широки и дълги крила с добре развити „пръсти“ на маховите пера и относително дълга опашка. Главата му изглежда едра поради четинестите пера по гърлото. Клюнът е масивен и ъгловат. Тялото на възрастните гарвани е оцветено черно с виолетов и син блясък. Оперението е изцяло черно, клюнът и краката също. Има клиновидни опашни пера. В полет лесно се различава, защото е

изцяло черен и е доста по-едър от сивата врана. Въпреки размерите си, лети акробатично – изпълнява падащи и премятащи се фигури, особено при брачния полет напролет.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 3 на ЗБР. В Червената книга на България е “Почти застрашен” (NT). В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: За този вид се предлага да бъде изградено **ново външно покрито с мрежа заграждение от 95 кв.м. към съществуваща сграда - с вътрешно помещение от 23 кв.м.** Височина на външното заграждение е необходимо да е 4-5 м, като се използва професионална мрежа.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.3. Осояд (*Pernis apivorus*)

Описание на вида: Осоядът (ж.р.—осоядка) е птица от семейство Ястребови (*Accipitridae*). Видът се среща в почти цяла Европа, с изключение на най-южните и най-северните части. У нас се среща един от трите известни вида осояди.

Средно големи дневни грабливи птици с дълги крила и дълга опашка. Клюнът е къс и слабо развит. Ноздрите са тесни и косо разположени. Предната част на главата и юзджката покрити с малки люсповидни пера. Стъпалото е късо и дебело, почти до половината оперено, а останалата част от него покрити с мрежовидни, рогови щитчета. Пръстите са къси и дебели, а ноктите дълги и слабо извити, приспособени за ровене в почвата.

Предпочита планински и високи области. Осоядът е високо специализирана насекомоядна птица. Лятото се храни предимно с ларвите на оси. Наблюдава скрит къде е входа към гнездото на осите, което често е под земята и ги изравя, като понякога целия се скрива под земята. Ноктите на краката му не са толкова извити, колкото на другите грабливи птици и поради това са по-подходящи за копане. Осите не могат да се противопоставят на осояда, защото той е добре защитен от жилата им. Лицевите му части са покрити от специални твърди перца. Птицата се приближава и до големи гнезда на стършели, където обикновено изяжда само ларвите, но понякога и възрастните насекоми заедно с жилото. Връща се по няколко пъти в едно и също гнездо, ако е достатъчно

голямо, докато не го унищожи напълно. Освен с осите, осоядът се храни и с други насекоми, като скакалци и гъсеници, които улавя с човка. Често търси храна по земята. В години на недостиг на оси се храни също и с жаби, змии, млади птици и мишки.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитният статус: Включен в Приложение 2 (със знак «!») и в Приложение 3 на ЗБР. Включен в Червената книга на България в категория “Уязвим”(VU). В международен план е включен в: ДП-I, БеК-II, БоК-II, както и в CITES:II и CITES EU:A . В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Осоядът може да бъде настанен в изградено **ново** външно покрито с мрежа заграждение от 52 кв.м към съществуваща сграда - с вътрешно помещение от 20 кв.м. Височина на външното заграждение е необходимо да е 4 - 5 м, като се използва професионална мрежа. Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.4. Обикновен мишелов (*Buteo buteo*)

Описание на вида: Обикновеният мишелов е средно голяма дневна граблива птица от семейство Ястребови (*Accipitridae*). Холарктичен вид, който гнезди в горската лесостепна зона на Европа и Азия. Дължината на тялото му е 55 см, размах на крилете 125 см и тежи 0,7-1,3 кг. Окраската на оперението му е изключително разнообразна. В Европа може да се сбърка със северния мишелов, белоопашатия мишелов и с осояда. Има малки възрастови различия. Възрастните са с полиморфна окраска – отгоре по тялото варира от ръждивокафява до тъмнокафява, а отдолу – от белезникава с дребни тъмни петна до тъмнокафява. При младите тялото отгоре е светлокафяво, а отдолу – охристо. Често издава крясък, наподобяващ мяукане. Характерни за вида са сравнително късите и слаби крака и нокти, които не му позволяват да ловува прекалено едра плячка. Храни се предимно с дребни бозайници, влечуги, земноводни, едри насекоми и друга подобна по размери плячка. Понякога яде и мърша.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитният статус: Включен в Приложение 3 на ЗБР. В международен план е включен в CITES:II и CITES EU:A. В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Предвижда се да бъде настанен в **ново външно покрито с мрежа заграждение от 60 кв.м към съществуваща сграда. Вътрешно заграждение не е необходимо.** Заграждението е подходящо и за отглеждане на Белоопашат мишелов (*Buteo rufinus*). Необходимо е височина на външното заграждение да е минимум 4-5 м, като се използва професионална мрежа. Подробно описание на планираната реконструкция се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.5. Забулена сова (*Tyto alba*)

Описание на вида: Забулената сова е средно голяма нощна граблива птица, срещаща се и в България, от сем Забулени сови (*Tytonidae*). Оперението ѝ е много фино, в пастелени цветове, с бяло було. Няма изразен полов диморфизъм.

Забулената сова ловува нощем, след като напълно се стъмни. Ловните ѝ територии включват открити пространства като пасища, ливади, а и урбанизирани територии около постройки, складови помещения, градини и др. Има отличен слух, който ѝ помага да открива плячката си дори под снежна или листна покривка. Храни се с дребни бозайници като гризачи, насекомоядни, влечуги, земноводни, птици; едри насекоми и други безгръбначни. Когато птицата ловува нощем, тя може да се види, но не и да се чуе. Тя лети много тихо, което ѝ помага да не изплаши плячката си.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 3 на ЗБР. В България е изключително рядък вид. В Червената книга на България е в категория „Уязвим“ (VU). Международен: ECS-спес 3, намаляващ; CITES:II, CITES EU:A; Бек-II. В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Забулената сова може да бъде настанена в **ново външно покрито с мрежа заграждение /волиера/ от 45 кв.м. Вътрешно заграждение не се предвижда, но е подходящо да се изгради камуфлажна, изглеждаща изоставена,**

порутена «сграда», която да осигури място за укритие и гнездене. Височина на външното заграждение е необходимо да е 4-5 м, като се използва професионална мрежа.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.6. Уралска улулица (*Strix uralensis*)

Описание на вида: Уралската улулица е птица от семейство Совови (*Strigidae*). Среща се и в България и е една от най-едрите сови у нас. Дължината на тялото е от 50-59 см. Размахът на крилата от 103–124 см. Оперението е сиво-кафяво, ирисът на очите е тъмен. Може да бъде обърквана с горската улулица, но е по-едра от нея и оперението ѝ е по-светло.

Храни се с гризачи. Обитава стари широколистни гори, основно букови, но се среща и в смесени и иглолистни гори. Гнезди в хралупи на дървета, но заема и гнезда на хищни птици. Снася 2-4 яйца, има едно поколение годишно през периода март-юни. У нас се среща в Централна и Западна Стара планина и Средна гора.

Консервационна значимост: Видът е **консервационно значим**.

Природозащитният статус: Видът е включен в **Приложение 2** (със знак «!») и в **Приложение 3** на ЗБР. В Червената книга на България е „Застрашен“ (EN); Международен - CITES:II, CITES EU:A, Бек-II. В Червената книга на IUCN е в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Уралската улулица ще бъде настанен в ново външно покрито с мрежа заграждение /волиера/ от 60 м². Вътрешно заграждение не се предвижда. Височина на външното заграждение – 4-5 м., като се използва професионална мрежа. Половината от заграждението ще е от плътна стена, изградена от дъски или трупи, разцепени на половина, ще се направи и покрив за защита при лошо време.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.7. Горска ушата сова (*Asio otus*)

Описание на вида: Горската ушата сова е птица от семейство Совови. Среща се и в България. По външен вид напомня бухал, но е значително по-дребна. Размахът на крилете ѝ е около 86 – 98 см, дължината на тялото – 31 – 37 см и тежи между 220 и 650

гр. Половият диморфизъм е слабо изразен, като женските са по-едри и тъмно оцветени. Както повечето совоподобни е активна предимно нощем, а денем стои неподвижна и добре прикрита със защитната си окраска на някой дънер или дебел клон. Подобно на бухала има „уши“ от пера и очите ѝ са с ръждиво, жълто или оранжево-червен цвят. Общият тон на оперението ѝ е кафеникав, изпъстрен с по-тъмни петънца и резки, краката са покрити с пера почти до ноктите. Гласът ѝ е по-слаб от този на бухала, но с характерните за совите тонове.

Ако е оставена на спокойствие, се заселва и в паркове, но като цяло отдава предпочитание на иглолистите гори. В по-студените северни райони се доближава повече до човешките поселения. В северните райони е прелетна, в зоните с умерен и субтропичен климат в Европа, Азия и северна Африка води уседнал начин на живот и в тропиците се появява предимно за да зимува.

Горската ушата сова се предимно с дребни гризачи, като мишки и полевки, което я прави много ценен и незаменим инструмент за регулиране на екологичното равновесие и контрол на числеността на популациите на дребни гризачи. Обикновено ловува нощем от засада използвайки зрението и слуха си, които са превъзходно развити. Може да ловува успешно употребявайки и само едно от сетивата си, слухът ѝ е толкова развит, че може да локализира по шума скрит под листа и трева, невидим за окото на гризач и да го залови. Възрастните птици обикновено имат целогодишна ловна територия, която познават добре. При липса на гризачи или зимно време с дебела снежна покривка ловят и дребни птици. Лови и понякога по-едри насекоми, като скакалци и бръмбари. Захваща и убива плячката си подобно на другите представители на семейството, обръщайки назад по един от пръстите на краката си и умъртвявайки с нокти. Дребните гризачи обикновено поглъща цели. Както при другите совоци, несмилаемите остатъци от храната, се акумулират в стомаха на топки постепенно и периодично биват повръщани под формата на така наречените погадки, съставът на които позволява най-лесно и точно да се определи диетата на птицата.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитният статус: Видът е включен в Приложение 3 на ЗБР.
Международен: CITES:II, CITES EU:A. В Червената книга на IUCN е в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Горската ушата сова може да бъде настанена в **ново външно покрито с мрежа заграждение /волиера/ от 60 кв.м. Вътрешно заграждение не се предвижда.** Височина на външното заграждение е необходимо да е 4 - 5 м, като се използва професионална мрежа. Половината от заграждението може да е плътна стена, изградена от дъски или трупи, разцепени на половина, като се изгради и покрив - за защита при лошо време.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.8. Чухал (*Otus scops*)

Описание на вида: Чухалът или Евразийският чухал (малка ушата сова, кюхало) е граблива птица от разред Совоподобни. Среща се и в България. **Чухалът е една от най-дребните сови.** Дължината на тялото е от 19 – 21 см, размахът на крилата: 47 – 54 см, а теглото от 75 – 85 г. Фигурата му е стройна, с голяма глава. Държи тялото си изправено. Има добре развити къси „уши“ от пера, които понякога прилепват назад и не се забелязват добре. Ирисът му е яркочълт. Лицевият диск е непълен, светлосив, напръскан с нежни тъмнокафяви петна. Ограден е с тъмна „огърлица“ като полумесец. Клюнът е къс, извит и в основата – с издута восковица. Оперението на гърба варира от светложълтеникаво до сиво-кафяво, изпъстрено с тъмни надлъжни щрихи и светли закръглени петна. Отдолу тялото му е светлоръждиво с тъмни надлъжни резки по ствола на перата, по-широки по гърдите и хълбоците, често със светли напречни щрихи. Различават се две цветни фази: червеникаво-кафява и сива. Краката са непълно оперени.

Чухалът е труден за наблюдение, тъй като благодарение на маскировъчната окраска умело се прикрива. Най-често се установява по характерното обаждане на мъжкия – ясно и монотонно повтаряно „чуу“, което наподобява сигнали на радиолокатор.

Младите екземпляри са с по-светла окраска. Тъмните надлъжни резки отдолу на тялото са неясни, с повече напречни препаски.

В България се среща повсеместно до около 1400 метра надморска височина. Обитава разредени широколистни гори с високи дървета, стари крайречни гори, единични дървета в открити пространства, залесителни пояси, градини и паркове в населени места.

Хранителният спектър на чухала е разнообразен. Състои се от насекоми, многоножки, гущери, птици и бозайници. Най-голям дял заемат насекомите: бръмбари, водни кончета, пеперуди, гъсеници. За изхранването на едно люпило възрастните носят повече от 2000 насекоми. След тях са бозайниците, които са главно дребни мишевидни гризачи: обикновена полевка, домашна мишка, обикновена горска мишка, полска мишка, лешников сънливец. Поради малките си размери и слабите крака чухалът не може да се справя с по-едри бозайници. Следват птиците, които са допълнителна храна.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитният статус: Видът е включен в Приложение 3 на ЗБР.
Международен: CITES:II, CITES EU:A. В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Чухалът може да бъде настанен в **ново външно покрито с мрежа заграждение /волиера/ от 25 кв.м.** Вътрешно заграждение не се предвижда. Височина на външното заграждение е необходимо да е **3 - 4 м**, като се използва професионална мрежа. Половината от заграждението може да е плътна стена, изградена от дъски или трупи, разцепени на половина, като се изгради и покрив - за защита при лошо време.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.9. Бухал (*Bubo bubo*)

Описание на вида: Бухалът е представител на сем. Совови (*Strigidae*) и е най-едрата нощна граблива птица, срещаща се в България. Дължината на тялото достига до около 68 см, а тази на крилете – до 174 см. Теглото им е около 3 кг. Очите и човката му са разположени на своеобразно лице, характерно за Совови. Бухалът се среща само в изолирани места, но като цяло на обширни територии от Европа и Азия: в стари широколистни и иглолистни гори, степи, полупустини, влажни низини и сухи скалисти терени. Бухалът ловува през нощта. В различните области плячка за него са най-разнообразни животни – плъхове, мишки, зайци. Яде и мърша от тези видове, както и млади и възрастни лисици, златки и други хищници до едри насекоми, най-често бръмбари, дори раци и риба. Особено обича таралежи и змии, като не се страхува от отровата на пепелянката. Напада и черни, и степни порове, прилепи, които улавя, докато

почиват кацнали, и почти всички по-дребни птици в ловния му участък. В по-голямата част от ареала си, бухалът се храни основно с бозайници (60 – 65 %) и птици (30 – 35 %).

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим.

Природозащитният статус: Включен в Приложение 2 (със знак «!») и в Приложение 3 на ЗБР. В Червената книга на България е в категория „Застрашен“ (EN).; *Международен:* ECS-спес 3, БеК-II, ДП-I, CITES:II, CITES EU:A. В Червената книга на IUCN е в категория “Слабо засегнат” (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: Бухалът може да бъде настанен в **ново външно покрито с мрежа заграждение /волиера/ от 130 кв.м.** Вътрешно заграждение не се предвижда. Височина на външното заграждение е необходимо да е 4-5 м, като се използва професионална мрежа. Половината от заграждението е необходимо да е от плътна стена, изградена от бетон и имитираща скален масив, с ниши за почивка и гнездене, като се изгради и частичен покрив - за защита при лошо време.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.10. Елен лопатар (*Dama dama*)

Описание на вида: Еленът лопатар е тревопасен, чифтокопитен бозайник от сем. Еленови (*Cervidae*). Той се среща както у нас, така и в много европейски страни, където е бил изкуствено разселен. У нас е бил аклиматизиран в началото на миналия век. Добре е адаптиран и свободно се размножава в природата. Името му идва от лопатоподобната форма на рогата му, които сменя всяка година. Рогата са разширени накрая във вид на лопати, като от задната им страна излизат по 7-9 израстъка. Напред, в основата на стъблото на рогата, са насочени още два израстъка. Женските нямат рога. Значително по-дребен е от благородния елен. Обитава равнинните широколистни и смесени гори. Изкачва се и в планините. Храни се с тревиста, храстова и дървесна растителност. Живее на стада от по няколко женски с малките. Мъжките живеят отделно. Събират се веднъж годишно като мъжките трябва да се борят, за да получат достъп до еструсни женски. Размерът на тялото е много важен фактор както за изхода на борбата на мъжките, така и за предпочитанията на женските, които са склонни да харесват по-едриите мъжкар. Продължителността на живота му е 20-25 години.

Консервационна значимост: Видът е ловен обект. Въпреки това обаче, отглеждането му в „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ има **консервационно значение**. Чрез отглеждането и размножаването на елени лопатари, **Зоопарка може да участва в програми, свързани с опазването и възстановяването на местообитанията и дивите популации на белоглавия лешояд и черният лешояд в България**⁴⁷ – в изпълнение на задълженията, дефинирани в чл.60, ал. 2, т.4 и т.5 от ЗБР⁴⁸. „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ може да установи отношения със СНЦ „Фонд за дива флора и фауна“ (ФДФФ)⁴⁹ за предоставянето на елени лопатари (за отглеждане, размножаване, разселване/въвеждане в естествените местообитания на лешояди в България) с цел - възстановяване и поддържане на биоразнообразието. Планира се да бъде включен в **образователни дейности и други**, подробно описани в „План за консервационни дейности на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

Природозащитен статус: Видът е включен в Червената книга на IUCN в категория „Слабо засегнат“ (LC).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: За лопатарите може да се изгради **ново заграждение от 905 кв.м. върху свободен терен в западната част на зоопарка**. Оградата ще е от метални профили забити на разстояние 2-2,5 м и метална мрежа с височина 2 м. В заграждението ще се изгради дървен навес, затворен от трите му страни, както и частично отпред, с размер **30 кв.м.** Всички живи дървета ще се запазят като ще се обезопасят от изгризване на кората. Предвижда се да има малък и плитък воден участък, озеленен с водна растителност, който ще бъде местообитание за щъркели, но ще се ползва и от лопатарите.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

⁴⁷ Съгласно целите и дейностите на проект „Нов живот за лешоядите“ LIFE 14/NAT/BG649 финансиран от програма LIFE на ЕС.

⁴⁸ Чл. 60, ал.2, т.4 и т.5 от ЗБР: „(4.) организират или участват в научни и други изследвания от значение за опазване и отглеждане на видовете, включително такива, свързани с повторното въвеждане в природата на диви видове; (5.) предоставят размножителни материали от застрашени видове за възстановяване или повторно въвеждане в природата“.

⁴⁹ Фонд за дивата флора и фауна е българска неправителствена организация (НПО), учредена през 2000 година. За 20 години и в екип с партньорски организации, ФДФФ успява да създаде колонии от **белоглави лешояди** в Котленска планина, Кресненския пролом и Врачанска планина, както и колония от **черни лешояди** в Котленска планина (3 гнездящи двойки) и Врачанска планина (2 сформирани двойки). Организацията прилага холистичен подход при осъществяване на реинтродукционните проекти за лешояди, което включва провеждането на множество дейности, в т.ч. и възстановяване на подходящите местообитания. ФДФФ работи в партньорство с НПО и институции. Стратегически партньори са СНЦ Зелени Балкани, Дружество за защита на хищните птици и Фондация за опазване на лешоядите. <https://www.fwff.org/BG/>

2.11. Европейски муфлон (*Ovis aries musimon*)

Описание на вида: Муфлонът е чифтокопитен бозайник от сем. Кухороги (*Bovidae*). Предшественик на домашната овца. Обитава скалисти райони и гори на Европа и Близкия изток. В България е реинтродуциран и се е адаптирал добре. Предпочита по-топлите южни склонове. През зимата муфлоните се събират на стада от около 20 животни, а през останалата част от годината се движат на малки групи, като женските с малки обикновено живеят отделно от мъжките. Ловен обект е и в ловните стопанства ежегодно се прави подбоден отстрел. Европейският муфлон е сравнително дребен, с дължина на тялото до 120 см тегло 35 – 55 кг, като женските са по-дребни. Мъжките имат големи, спираловидно извити рога с насочени напред върхове и обща дължина до 70 см. Лятото козината му е ръждивокафява, а зимата е по-тъмна. Муцуната, околооочието, коремът и долната част на краката са бели. За мъжките е характерно светло петно на гърба, което се нарича седло. Женските обикновено раждат 1 или 2 малки. Муфлоните се кръстосват успешно с домашни овце.

Консервационна значимост: Предвижда се видът да бъде включен в колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ – с **консервационно значение**. Чрез отглеждането и размножаването на муфлони Зоопарка **може да участва в програми, свързани с опазването и възстановяването на местообитанията и дивите популации на белоглавия лешояд и черният лешояд в България – в изпълнение на задълженията, дефинирани в чл.60, ал. 2, т.4 и т.5 от ЗБР**. Планира се да бъде включен в **образователни и други дейности**, подробно описани в „План за консервационни дейности на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

Природозащитен статус: Видът **не е включен** в Червената книга на България и в Червената книга на IUCN.

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: За муфлоните може да се изгради **ново заграждение от 625 кв.м върху свободен терен в източната част на зоопарка**. Оградата ще е от метални профили забити на разстояние 2 - 2,5 м и метална мрежа с височина 2 м. В заграждението ще се изгради дървен навес, затворен от трите му страни, както и частично отпред, с размер **30 кв.м**.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

2.12. Лалугер (*Spermophilus citellus*)

Описание на вида: Лалугерът, наричен още суяк, е вид гризач от сем. Катерицови (*Sciuridae*). Среден по размери гризач с къса опашка и къси, облени уши. Гръбната част на тялото е жълто-кафява до светложълта с дифузни, малко по-тъмни петна. Очите са заобиколени от тясна бледожълта ивица. На дължина достигат 164-235 мм, а на тегло – 200-350 гр. Лалугерът е разпространен в Средна и части от Източна Европа, Балкански полуостров. Типичен обитател на открити места, където тревистата растителност е ниска. Предпочита дълбоки, еднородни, слабо уплътнени почви, които му позволяват лесно да копае ходовете си и са достатъчно пропускливи, за да не задържат за дълго време вода. В България се среща спорадично в открити местообитания из цялата страна. Най-широко е разпространен в ниските части, до около 500 м н.в., но се изкачва и в планините, достигайки 2500 м н.в. Копае два вида дупки – временни и постоянни. Временните се намират в хранителния район и се използват за укритие при опасност. Постоянното убежище е по-сложно.. То има гнездова камера, няколко тунела, които го свързват с повърхността и няколко слепи хода. За зимният си сън лалугерите подготвят гнездовата камера като я застилат със сухи треве, пера, кожа от бозайници и др. Лалугерът е предимно растителнояден. Храни се с всички части на тревистите растения. През лятото се храни и със семена на културни растения – пшеница, ечемик, царевица, слънчоглед, тиква, диня, пъпеш. Много рядко, в млада възраст, яде и насекоми. Размножава се веднъж годишно. Броят на малките в едно котило е от 2 до 11, най-често около 7. Малките се раждат голи и слепи и тежат около 2% от масата на майката (около 4,5 гр). Мъжките и женските стават полово зрели на втората година. Продължителността на живота е най-често 2 - 3 години. Малка част от лалугерите достигат до 4 – 5 години.

Консервационна значимост: Видът е консервационно значим. За вида е разработен и утвърден „План за действие за опазване на европейския лалугер (*Spermophilus citellus*) в България за периода 2022-2031 г.“

Природозащитен статус: Видът е включен в Приложение 2 (със знак „!“) на ЗБР. В Червената книга на България е “Уязвим” (VU). Бек II, ДХ-II, IV. В Червената книга на IUCN е в категория “Застрашен” (EN).

Размножаване: Планира се размножаване.

Условия и настаняване: За този вид се планира изграждане на **ново** заграждение от 70 кв.м. на свободна зелена площ, до административната сграда.

Оградата ще бъде изградена от дървени летви, обковани с мрежа и височина 0,70 м. От външната страна се монтира електропастир за предпазване от хищници.

Подробно описание на **планираната реконструкция** се съдържа в „План за развитие на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

VIII. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

В обновеният План за колекция на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ са включени предимно **консервационно значими видове – типични за региона**, за които зоологическата градина ще има възможност да изпълнява както преки, така и индиректни консервационни дейности – подробно разписани в „План за констернационните дейности на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.).

Подбора на включените в колекцията видове е пряко свързан и с възможността за разработване и осъществяване на интересни, специфични и екологично значими образователни дейности. В колекцията са включени и видове, който я допълват и задълбочават консервационната роля на зоологическата градина, като се създават подходящи условия за образователни дейности в областта на консервационната биология.

Обособяването на **атрактивни „зони“** (на таксономичен и биотопен принцип) и създаването на **смесени експозиции** с някои видове животни, обитаващи сходни хабитати в природата, ще даде изцяло нов облик на зоологическата градина, а извършването на необходимите реконструкции ще осигури възможност животните да бъдат представени в среда най-близка до естествената.

В допълнение следва да се отбележи, че чрез настоящия „План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово“ (2024-2034 г.) се отделя специално внимание на **размножаването на всеки отделен вид**, включен в колекцията. Горното следва да се разглежда като гаранция, че размножаването на отделните видове ще бъде планирано и контролирано, което важен фактор за избягването на близкородствено кръстосване /имбридинг/ и опазването на генетичните линии на отделните видове.

Включените в колекцията **консервационно значими видове** ще позволят на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ да участва пълноценно в различни размножителни програми и природозащитни дейности.

IX. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С реализирането на настоящия „План за колекцията на „Зоологическа градина - Габрово““ (2024-2034 г.) се гарантира в най-голяма степен изпълнението на ДИРЕКТИВА 1999/22/ЕО и Съвета и въведените с нея изисквания към дейността на зоологическите градини, както и изискванията на вътрешното законодателство и приложима нормативна уредба. Плана за колекцията представлява инструмент за упражняване на контрол върху всички включени в колекцията видове животни и тяхната роля за опазването на биологичното разнообразие.

Създаването на планираната колекция ще превърне „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“ в съвременен зоопарк – ЕКОЛОГИЧЕН ПРИРОДОЗАЩИТЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ЦЕНТЪР с образователна и консервационна роля, в който се отглеждат консервационно значими видове типични за региона и Европа, и ще позволи включването на Зоологическата градина в различните размножителни и природозащитни програми и дейности, които се провеждат за отделните видове.

ПРИЛОЖЕНИЯ:

В табличен вид са представени видовете животни, включени в колекцията (Таблица 1), план за размножаване на животните от зооколекцията (Таблица 2) и загражденията, условията за отглеждане и препоръките за подобрене (Таблица 3), представляващи Приложение № 1 към настоящия План за колекцията на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“.

Приложена е и визуализация – ПЛАН-СХЕМА на бъдещата планова структура на „ЗООЛОГИЧЕСКА ГРАДИНА - ГАБРОВО“.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Големански, В. и др. (ред.), 2015. **Червена книга на Република България. Том 2. Животни**. БАН & МОСВ, София.

Директива 1999/22/ЕО на Съвета от 29.03.1999 год. относно държането на диви животни в зоологически градини

Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 год. относно опазването на дивите птици

Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 година за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна

ДОКЛАД относно прилагането на Седмата програма за действие за околната среда | A8-0059/2018 | Европейски парламент (europa.eu)

ОДИТЕН ДОКЛАД за извършен „Одит на съответствието на дейността на „Зоопарк“–Габрово с нормативните изисквания за периода 01.01.2017 г. – 30.06.2018 г.“.

Документ за добрите практики във връзка с Директивата на ЕС за зоологическите градини, Европейски съюз, 2015 г.

Заклучителната оценка на Шестата програма за действие в областта на околната среда, ЕС, 2011 г.: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/IP_11_996

Закон за биологичното разнообразие

Зарева-Симеонова К., **Влияние на човека и средата върху поведението на избрани видове бозайници в условия на затворено - приложение в зоопарковото дело и консервацията**, Дисертация, СУ „Климент Охридски“, Биологически факултет, катедра „Екология и опазване на околната среда“, 2024

Конвенция за биологичното разнообразие

„Концепция за бъдещото развитие на „Зоопарк – Габрово“ (2019 г.)

Наредба № 1 от 9.05.2006 г. за условията и реда за лицензиране на зоологическите градини издадена от министъра на околната среда и водите, обн. ДВ. бр.43 от 26.05. 2006 г., изм. ДВ. бр.29 от 30.03. 2018 г.

Наредба № 6 от 23.10.2003 г. за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини и центрове за отглеждане и размножаване на защитени видове животни (Загл. доп. - ДВ, бр. 44 от 2009 г.) издадена от министъра на околната среда и водите, обн., ДВ, бр. 105 от 2.12.2003г., изм. и доп., бр. 43 от 26.05.2006 г., бр. 44 от 12.06.2009

Мичев Т., Симеонов Д., Профиров Л., 2012. **Птиците на Балканския полуостров.** Второ преработено и допълнено издание. Издателство Екотан ООД. София

Попов В., Спасов Н., Иванова Т., Михова Б., Георгиев К., 2007. **Бозайниците важни за опазване в България.** Издател DMS.

Пешев Ц., Пешев Д. и Попов В., 2004. **Фауна на България том 27 Mammalia.** Академично издателство „Марин Дринов“. София

[Политика в областта на околната среда: общи принципи и основна рамка | Информационни фишове за Европейския съюз | Европейски парламент \(europa.eu\)](#)

Обемно-устройствени проучвания относно реконструкция, обновяване и разширяване на „Зоологическа градина – Габрово“.

[Програма на ЕС за действие за околната среда до 2030 година | EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

Р. Примак, Й. Узунов, Б. Георгиев, **Консервационна биология**, Pensoft, 2018

Регламент № 1143/2014 г. на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2014 година относно предотвратяването и управлението на въвеждането и разпространението на инвазивни чужди видове.

План за действие за [европейския вълк \(*Canis lupus lupus L.*\)](#) в България 2022 - 2031 г

План за действие за опазване на [европейския лалугер \(*Spermophilus citellus*\)](#) в България за периода 2022-2031 г.

Стратегията за биологичното разнообразие на Република България

Тончева Е., **Екологична значимост на зоологическите градини и приносът им за опазване на биологичното разнообразие.** Дипломна работа. Биологически факултет, СУ „Св. Климент Охридски“, 2020

Animal training guidelines, Published by the European Association of Zoos and Aquaria in collaboration with the EAZA Animal Training Working Group, 2023

[Brooks, T.M., Mittermeier, R.A. da Fonseca, G.A., Gerlach, J., Hoffmann, M., Lamoreux, J.F., ... & Rodrigues, A.S., 2006. **Global biodiversity conservation priorities**. Science, 313 \(5783\), 58-61.](#)

Caring for Wildlife: The World Zoo and Aquarium Animal Welfare Strategy, Editors David J. Mellor, Susan Hunt & Markus Gusset, World Association of Zoos and Aquariums, 2015

[Claxton, A.M. , 2011. **The potential of the human-animal relationship as an environmental enrichment for the welfare of zoo-housed animals**. Applied Animal Behaviour Science, 133, 1-10.](#)

[Conde, D.A., Flesness, N., Colchero, F., Jones, O.R. & Scheuerlein, A., 2011. **An emerging role of zoos to conserve biodiversity**. Science, 331 \(6023\), 1390-1391.](#)

Conservation strategy, World Association of Zoos and Aquariums (WAZA), 2015

[Cuaron, A.D., 2005. **Further role of zoos in conservation: Monitoring wildlife use and the dilemma of receiving donated and confiscated animals**. Zoo Biology, 24, 115-124.](#)

EAZA Conservation Education Standards, European Association of Zoos and Aquaria (Approved by EAZA Annual General Meeting 27 April 2023)

EAZA Guidelines on the definition of a direct contribution to conservation, European Association of Zoos and Aquaria (Approved by EAZA Council 30 April 2015)

EAZA Membership and Accreditation Manual, European Association of Zoos and Aquaria Amsterdam, Version 5 - Approved by the EAZA Annual General Meeting on 7 April 2022

EAZA Population Management Manual: Standards, procedures and guidelines for population management within EAZA, European Association of Zoos and Aquaria Amsterdam April 2019 (Last update: June 2024)

EAZA Research Standards, European Association of Zoos and Aquaria (Approved by EAZA Annual General Meeting 7 April 2022)

EAZA Standards for the Accommodation and Care of Animals in Zoos and Aquaria, European Association of Zoos and Aquaria (Approved by EAZA Annual General Meeting 7 April 2022)

[Fa J.E., Funk S.M. & O'Connell D., 2011. **Zoo Conservation Biology**, I изд., Кеймбридж. Cambridge University Press.](#)

[Fàbregas, M.C., Guillèn-Salazar, F., & Garcés-Narro, C., 2012 г. **Unravelling the Complexity of the Zoo Community: Identifying the Variables Related to Conservation Performance in Zoological Parks**. Zoo Biology, 31\(1\), 55-70.](#)

[Gippoliti, S., 2012. **Ex-situ conservation programmes in European zoological gardens: Can we afford to lose them?**. Biodiversity and Conservation Journal 01/2012; 21:1359–1364.](#)

[Conde, D.A., Flesness, N., Colchero, F., Jones, O.R. & Scheuerlein, A., 2011. **An emerging role of zoos to conserve biodiversity**. Science, 331 \(6023\), 1390-1391.](#)

[Cuaron, A.D., 2005. **Further role of zoos in conservation: Monitoring wildlife use and the dilemma of receiving donated and confiscated animals**. Zoo Biology, 24, 115-124.](#)

Guidelines for Reintroductions and Other Conservation Translocations, IUCN, 2013

Guidelines for the management of confiscated, live organisms, Neil Maddison- editor, IUCN

[Gusset, M., & Dick. G., 2010. **“Building a Future for Wildlife”? Evaluating the contribution of the world zoo and aquarium community to in situ conservation**. International Zoo Yearbook, 44\(1\), 183-191.](#)

[Hill, S.P. & Broom, D. M., 2009. **Measuring zoo and animal welfare: theory and practice**. Zoo biology, 28, 531-44.](#)

[Hosey G., Melfi V. & Pankurst S., 2009. **Zoo Animals Behaviour, Management, and Welfare**. Oxford University Press: Оксфорд.](#)

[Hutchins, M. & Conway, W.G., 1995. Beyond Noah's Ark: **The evolving role of modern zoos and aquariums in field conservation**. International Zoo Yearbook, 34, 117-130.](#)

[Hutchins, M. & Thompson, S.D., 2008. **Zoo and aquarium research: priority setting for the coming decades**. Zoo Biology, 27, 488-497.](#)

IUCN Species Survival Commission Guidelines on the Use of Ex situ Management for Species Conservation, IUCN, 2014

[Kapos et al., 2008. **„Calibrating conservation: new tools for measuring success“**](#)

Kok, J., 2007. **Recommendations for Large Bear Enclosures (LBE)**. W: ClaroHergueta F., Goltenboth R., Kitchener A., Kolter L., Law G., Linke K., Matern B., Reid A., Smith J.U. EAZA Ursid Husbandry Guidelines. Second Edition. Kölner Zoo, Köln, Germany

[Patrick, P.G., Mathews, C.E., Ayers, D.F. & Tunnicliffe, S.D., 2007. Conservation and education: prominent themes in zoo mission statements. Journal of Environmental Education, 38, 53-59.](#)

Tribe A. & Booth R, 2003, **Assessing the Role of Zoos in Wildlife Conservation, Human Dimensions of Wildlife**, International Journal, 8, 65-74 | Published online: 23 Aug 2006 <https://doi.org/10.1080/10871200390180163>

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ:

[Община Габрово \(https://www.gabrovo.bg/bg\)](https://www.gabrovo.bg/bg)

[Годината на щъркела | БДЗП \(bspb.org\)](http://bspb.org)

[За нас | Rewilding Rhodope Mountains \(rewilding-rhodopes.com\)](http://rewilding-rhodopes.com)

[Зелени Балкани \(greenbalkans.org\)](http://greenbalkans.org)

[Министерство на околната среда и водите | МОСВ \(government.bg\)](http://government.bg)

[EAZA Operational documents, https://www.eaza.net/home/](https://www.eaza.net/home/)

[Fund for Wild Flora and Fauna – Nature Conservation Organisation in Bulgaria \(fwff.org\)](http://fwff.org)

[Register of Natura 2000 protected areas - Information system for protected areas from the ecological network Natura 2000 \(egov.bg\)](http://egov.bg)

[WAZA | World Association of Zoos and Aquariums, https://www.waza.org/.](https://www.waza.org/)